

czat felnevelhették és családot alapítani látták. Leányaik közül csak egy maradt eddig özvegyen, s így a családi létszám az öreg pár körül: három fiu és három meny, öt leány és négy vő, öt fi és tíz leány-unoka, három unoka-vő és két szépunoka. Összesen, az öregekkel együtt 37 tagból áll a család. Leányaik legidősbike a férjétől Thurn-Taxis hercegtől 1867-ben özvegyen maradt Ilona hercegnő, a fiatal Miksa herceg anyja. A második: a mi királynénk. A következő kettő: Mária és Matild két fivérhez ment nőül, amaz a (volt) nápolyi király II. Ferenczhez, emez Trani Lajos grófhhoz. Az ötödik leány, Zsófia, II. Lajos bajor királynak volt eljegyezve, de ez eljegyzés felbomolván, egy orleans hercegehez, Alenconi Ferdinándhoz, Nemours herceg második fiához ment nőül. A három fivér közül a legidősbik, Lajos herceg, morganikus házasságot kötött Mendel Henrriette kisasszonnyal, azóta Wallersee bárónővel s ezért lemondott majoratusi jogáról, de nem kevésbé boldog; leánya tavaly, itt Gödöllőn esküdt. A második, a majoratus leendő örököse Károly Tódor, első ízben, János szász király (a Dante-fordító Philaletes) Zsófia leányával, s ennek halála után portugali Don Miguel herceg leányával Mária-Josepha infansnővel kötött házasságot. Végre a legifjalsabbik, Miksa-Manó, neje Koburg-Kohary Amália hercegnő. A nyolcz testvér ekép a legkülönbözőbb, köztök a legrégibb s legmagasabb családokba is, házassodott s ment férjhez. Unokái csak Erzsébet királynénak vannak még, gyermekei minde-niknek.

Visszatérve az ünnep tulajdonképeni hőseire: Miksa herceg, nagypapja Vilmos herceg szemei előtt gondos nevelésben részesült; 1826-ban a müncheni egyetem nyilvános előadásait látogatta s 1827-ben teljes kort érve, az urakházába lépett s egyszersmind a hadseregbe hol, bár tetteleg sem mint államférfi, sem mint katona nem volt kedve szerepelni, lovassági tábornoki czímet s rangot visel. Boldogságát mindig a házias, magánéletben találva, önként távol maradt a trón és közelet közelétől s hasonló hajlamu nevével együtt a csöndes érények, főleg a jótékonyág gyakorlásában találta legfőbb örömét. Polgárius hajlamaik, gyermekeik nevelésében mindig feltalált boldogságuk, a gazdálkodás és vadászat örömei — ezek daltöltötték be a hercegi pár egész életét. A hegyek közötti tegernseei, s a starnbergi tó melletti possenhofeni kastélyaik voltak elvonult életük s boldogságuk tanui.

A herceg mind a mellett több ízben tett nagyobb utazásokat is; jelesen 1838-ban Görögországba, Törökországba, Egyiptomba, Nubiába s a szent földre. Ez érdekes utazását, melyben a Nilus második vizeséseig ment föl, igen üdén és szemléletesen le írta „Vándorlás keletre, 1838” — című könyvében, mely két év alatt két kiadást ért. Az irodalom terén egyébiránt mint költő is dolgozott, Phantásus álnév alatt, e névnek megfelelő képzelet-, életbölcesség-, s feltalálásban gazdag drámai és novellai alkotásokkal. Költői hajlama a tájszólásban irt népköltészet felé vonta leginkább s hogy e hajlamának mindig új táplálékot nyerjen, keresztül-kasul bejárta főleg déli Német-

ország hegyvidékeit, ellesve a tájbeszéd s népies szokások sajátosságait, összevegyülve a néppel, mely között ezáltal igen nagy népszerűséget is nyert. A bajor hegyek közt nincs zergevadász, favágó, fuvaros, pásztor és pásztor, a ki ne ismerné az áldott jólelkű Max herceget, ne tudna róla valami adomát, nem idézne tőle egy jó szót. Szeretik mint jöltevéjüket s atyai indulatu barátjukat, tisztelik mint hegyi dalaik hű letéteményesét s őrizőjét. E dombokból számos gyűjteményt is bocsátattak, közvetlen befolyása mellett, közre, s nem egy adalékkal járult, sajátjából is, a mi a nép számára átment, hozzájuk; soknak a dallama eredt tőle, soknak a szava, sok-nál mind a kettő.

Ily foglalkozások közt ért késő, de zöld s üde öregséget. Erjen még sok esztendő!

— á — r —

A jó öreg drótos tót.

(Genre.)

Trencsin megyének földje volt hazája, — Ott ringaták bölcsőjét jó kezek . . . De nem soká süttöt a nap reája Trencsin egéről; s mint suhancz gyerek Lejött az ország boldogabb felére, — Hol jó kenyér, s fehér kalács terem, — Hol nincs nyomor, nincs testnek éhe — S szétjárt szegény az ismerős teren Drótozni, foltozni! —

Györgyének keresztelése pap kis korában; — De e nevet sosem viselhét — Gyurkának hívta ötlet általánál Mindenki csak, hol járt, mindenfelé . . . Gyermekek koromb' már úgy hívtam ötlet Házunkba hogy ha békösöngött, S adtam kezébe ócska serpenyőket, Repedt fazék, és tört edényeket! . . . Drótozni, foltozni!

Később, mikor tanulni mentem én el, S Collegium tápdus tejét szívám . . . Utczán ha jött, találkozáim szegénnyel . . . Eléhem állt, és jó napot kívánt! S elmondta, hogy mikor volt ott mi nálunk, S otthon levő apám anyám sorát . . . Kérdezgetett: hogy élünk, s mit csinálunk? Megáldott, és úgy ballagott tovább . . . Drótozni, foltozni! . . .

S aztán mikor magam gazdája lettem, Betért hozzám, fogadva szívesen . . . A jó öreg köszönt, s leült előttem, Beszélgetett sorsáról énnekem. — Elmondta, hogy az asszony otthon élve — S ajkán akadt a szó, s a tört beszéd — Hogyan kacint szemével a legényre, S pazarl, míg ő jár itten szerteszét . . . Drótozni, foltozni!

Sokszor pihent nálam meg az öreg tót, Nyájás mosolylyal tört tekintetén . . . S igazgatá — törött ha volt, ha nem volt Előkeresve minden rossz edényit! Hisz tudta jól, hogy enni s inni kap — Mert hát kedvére volt a jó ital — S erőt ha nyertek attól már az inak, Könnyezve ment tovább fájdalmival . . . Drótozni, foltozni!

Pár éve már, hogy láztól elgyötörve Itt volt szegény; — azóta nem tudom, Hogy jár-e még e földön, vagy a földbe Ment már el ő is a végső uton . . . Hiszem: ha élné még, úgy felkeresné! De földbe' porlad fáradt teste már — A jó öregnek, — sirba rég eresztve . . . És lelke eddig fenn a mennybe' jár! . . . Drótozni, foltozni! . . .

Pihenj te jó öreg csendes sírodba' . . . Holt tested elporladva por leszzen. S lehet, hogy abból még jól összegyúrva Edény készül; — s foroghatss így kezen. S ha mint edény forogsz fenn kézbe' tartva, S asszony kezén megint csak elrepedsz . . . Eljuthat még talán idővel arra, Hogy unokád halás ölébe vessz . . . Drótozni, foltozni! !

Dömény József.

Orosz dolgok.

III.

Szibériai száműzöttek.

A gyarmatban.

A szibériai olyan gazdagabb száműzöttek, a kiknek meg van engedve, hogy saját költségökön éljenek, oly falvakban laknak, a melyek népessége nem haladja meg a kétszázat. Ezek a gyarmatok legalább husz versztuyi távolságra vannak elszórá s mindegyiket negyven közemberből és három tisztből álló század katonaság őrzi.

A parancsnok alezredesi rangban kormányozza a gyarmatot s tartja két alárendeltjével a hadi törvényszéket; gyilkosság vagy lázadási kísérlet esetén a szomszéd faluba kozákokat küld más két tiszt után, ezek aztán ötven oly hadi törvényszéket ültet, a mely élet és halál felett ítél. A különböző gyarmatok száműzöttjei egymással nem közlekedhetnek, s ha két testvért, vagy apát fiával együtt egyszerre száműznek, ezeket mindig elkülönítik egymástól. A házak kényelem és nagyság tekintetében nagyon különbözök; némelyikök valamely száműzött arisztokrata költségén épülven, csinosan bűtörzött villa, mások ellenben merő kunyhók, melyekben fő butor a nagy kályha.

A Tomszk-on, vagy még messzibb, a Jeniszszan túl levő borzasztó vidékeken a tél kilenc hónapig tart, ebből tizenkét hétig a nappal alig hat óra. A gyarmat lakói estélyeket és nagy ivásokat rendeznek, melyekben a tisztiek és a falu pópái gyakran résztvesznek. Ezek a hivatalnokok valamennyien egy vagy más uton-módon megbélyegzett egyének, a közlegénység pedig, a hadsereg sörpédeké, büntetésből van Szibériában. Ez a körülmény azonban legkevésbé sem könnyíti a gyarmatosok fellázadásának vagy megszökésének esélyét; mert a mely parancsnok keze alól egy száműzött megszökik, azt a bányába küldik kényszermunkára; szintugy kiteszi magát annak a veszélynek is, hogy rangját veszítve, leteszik közlegénynek, ha megengedi, hogy valamely elítelt levelet küldjön; ezért a lehető legszorosabban ügyelnek azokra a zsidó karavánokra, melyek különböző árucikkkel évenként egyszer-kétszer megfordulnak.

E karavánok megérkezése nagy ünnep a szegény gyarmatosoknak. A falu pár napra vásárpiazzá alakul, a kinek van pénze, beszerezheti hat óra a szükséges öltözeteket, könyveket és nyalánságokat. A zsidó, ha jól megfizetik, nem vonakodik a postási szolgálattól, s ha jól megnyomják a markát, hihetőleg a kormányzó is beleegyezik egy sütytyomban; de ha a száműzött rajtaveszt a levélküldésen és előlegesen nem vesztette meg a kormányzót: megkancsukázzák. A nőket szintugy megkancsukázzák, mint a férfiakat, s ha ezt a kihágást férje érdekében oly nő találja elkövetni, a ki jószántából ment számkivetésbe, annak választania kell a megkancsukázás vagy hazájába visszaküldetés között. Ez utóbbi esetben aztán soha sem fogja látni férjét.

A szibériai fegyelem legfőbb eszköze a testi büntetés. A bányákban, az utcsináló csapatokban egyetlen ellenmondás ütlegeket zúdit a nyo-

morultra; de a jobb módúak gyarmataiban a száműzöttek hihetőleg ki vannak véve e durva bánásmód alól, míg pénzüket tart. A kormányzók, noha valamennyien részesegnek, nem rossz emberek és érdekükben áll jó viszonyban élni a foglyokkal; megengedik, hogy öt versztuyire távozzanak a falutól s tetszésük szerint öljék az időt. A gyarmatokat évenként kétszer egy főfelügyelő járja körül, beveszi az értesítvényeket és meghozza a kegyelmet; ilyenkor a kormányzók jogosultak a csár kegyelmébe ajánlani az oly száműzötteket, a kik az életmentésben vagy a lázadás elnyomásában bátorságukkal kitűntettek magokat. Szerencsétlenségükre azonban ezekre az ajánlatokra ritkán hallgatnak; mert közönségesen tudva van, hogy a kormányzók jó pénzért gyakran jelentették fel a bátorság és elszántság oly tényeit, melyekből egy szó sem volt igaz.

A családjukkal együtt lakó száműzöttek életében bekövetkezik a válság nagy napja: fiaik felnőnek s meg kell válniok, mert katonákka lesznek; leányaiknak husz éves korukban választaniok kell az Oroszországra visszatérés vagy száműzöthöz férjhezmenetel és Szibériában végleges megtelepedés között. Ha a fiak és leányok elutaztak, szülőik többé soha sem látják őket; de bármily kínos is a megválás, a legtöbb szülő inkább erre áll rá, mintsem gyermekeik egész életében e sivatagban szenvedjen, melyben ők magok oly sokat szenvedtek.

Némelykor egy fiatal száműzött beleszeret valamelyik gyarmatos társa leányába; ez aztán szomorú egy regény, mert a házassági engedély a kormányzótól függ, a ki a főhadiszállásról jött utasítás következtében megtagadhatja. Megtörtént az is, hogy a száműzött nő épen akkor nyert kegyelmet, mikor beadta folyamodványát házassági engedélyért. Hasztalan esdeklött, hogy legyen szabad ott maradnia és osztoznia kedvese sorában; mert a megkegyelmezés indoka gyakran nem annyira a könyörületesség, mint annak figyeltatása és a megkegyelmeztetnek okvetlen el kell fogadnia, hogy a tartózkodási helyeül kijelölt orosz város lakóinak legyen módjuk megbámulni a csár uralmasságának élő példáját.

A mely száműzött tíz évnél többet töltött Szibériában, ritkán kap kegyelmet, mert az ilyen visszatérte után felette sokat tudna beszélni. A kegyelem rendszerint a második vagy harmadik év végével szokott megérkezni; olykor-olykor megtörtént az is, hogy a száműzöttet a gyarmatba megérkeztek már ott várta a kegyelem; ez azonban csak azon általános hiedelem táplálására való volt, melyet untig hirdetnek az idegeneknek, hogy ha a száműzött valamely gyalázatos tényt nem követett el, minden bizonynyal kegyelmet nyer; a dolog valósága pedig az, hogy a megkegyelmezésnek nagyon kevés köze van a büntény minőségéhez, mert tisztán szeszélyből osztják. A nagy bűnös, ha vannak befolyásos barátai, könnyen megnyeri; míg a másik, noha csekély kihágásait több évi jó magaviseletével eléggé helyrehozta, hasztalan esedez kegyelemért.

A megkegyelmeztettek nyárbán karavánokban indulnak el Szibériából. Mindegyikök megkapja a rendeletet, hogy menjen és lakozzék valamelyik belföldi városban vagy faluban, a hol rendőri felügyelet alatt áll. Semmi nemű üzletet vagy keresetmódot nem folytathat; nem kereskedhetik, mert a kereskedők czéhlükbe nem veszik be; ha pedig irogatni találja, a rendőrség, biztosítani akarván magát vajjon nem szibériai tapasztalatait akarja-e a világ elébe bocsátani, irományait lefoglalja. Ha nincs magán vagyona, a kormánytól kap annyi élelmet és napi díjt, mint egy közkötő, ebből aztán éljen meg és töltsé idejét, a hogy tudja. Ha hűséget tanusít a csár iránt, főleg pedig, ha száját befogja és hallgat, több évi próbaidő után, megnyeri az

engedélyt előbbi lakhelyére visszatérhetésre; de Pétervárra, Moszkvába, Odesszába csak úgy települhet, ha rendőrkém minőségben a korona szolgálatába szegődik.

A bányákra ítelt száműzöttek a gonosztevők legrosszabb és a politikai bűnösök legjobb fajtájából valók: a gyilkost istentelenségéért, az értelmes és becsületes lengyel forradalmárt hazafiaságáért egyiránt méltónak ítélték e lassu halálbüntetésre. Ezek soha sem látják a nap világát, hanem egész éven át a föld gyomrában dolgoznak, ott alusznak, hígnyat bányásznak oly felvigyázók szemei előtt, kiknek ki van adva a rendelet, hogy senkit sem szabad kimélni; az aknáknak fene-kén vágott *iszalyok*at katonáktól őrztött vaskapuk zárják, a bányászok huszas csoportokra vannak osztva, a sziklába vágott ketreczhez hasonló üregekben hálnak, melyekbe négykézláb kell bemászniok.

Herezeg Lubomirski József, a ki a Baikal-tóni túli vidék bányáit engedély mellett meglátogatta, és a kiről akkor fel nem tették volna, hogy e tapasztalatait francia nyelven világ elé bocsátja, megrendítően írja le a tulajdon szemével látottakat. A higany hatása következtében szakgató csontfájdalomtól kínzott, haj és szemöldök nélküli élő csontvázakat kényszerít nehéz munkára a kancsuka; évenként csak két ünnepjök van: karácsony és husvét; a többi napokon, vasárnapot sem véve ki, addig kell dolgozniok, míg a kimerült természet meg nem fosztja lábaik használatától. Ekkor aztán felhúzzák őket a bányából, meghalni a kórházban. A higanybányákban öt év a harmincz éves férfi hatvan évessé sorvasztja; de arra is van példa, hogy egynémelyik tíz évig is kihúzza.

A ki a bányákban dolgozott, azt többé haza nem bocsátják; legfőlebb kegyelem után megnyerheti, hogy a földszínen az utcsináló csapatokban dolgozhasson. E kedvezmény, melylyel a nyomorultakat a szorgalmas munka jutalma gyanánt kecségtetik, a fegyelem fentartására hathatósaabb a kancsukánál.

A nőket a bányákban könnyebb munkára alkalmazták, de nem részesítik a férfiaknál jobb bánásmódban. Tucatjával küldték le a lengyel urhölgyeket elrohadni és meghalni, míg a pétervári hírlapok azt kürtölték, hogy ezek szabad gyarmatosok és élnek; a legújabb időkben a nihilista összeesküvésben részes nőket, a nehéz munkára szóló ítélet értelmében lecsukták a bányákba. Egyszer mindenkorra értsük meg, hogy a szibériai nehéz munkára kárhóztató ítélet annyi, mint a halál.

Az orosz kormány jól tudja, hogy a bányák iszonyu kínzásai között évekig élni emberileg lehetlenség, következéské az a szokás, mely szerint ily kerülő uton ítélnék valakit halálra, csak egy darabkájá a minden orosz hivatalos adatban divó hamislelkűségnek.

Hetenkint egyszer egy pópá, a ki maga is száműzött, lemegy a bányába vallásos vigasztalást vinni, egy békétűrésre intő prédikáció képeben; ezt az alkalmat egyszersmind felhasználja egy kis kereskedésre utkvál. A rendszerint csajjál és fekete kenyérről élő bányászok, egy napi szorgalmas munkáért egy kopeket kapnak; ez a pénz okvetlen italra kél el. Megeshetik, hogy az a karcos, kozmás pálinka tartja fen némileg erejüket és a töle való gajdultság nyújtja e szerencsétleneknek azt a kis vigaszt, a mi e földön részökül juthat.

Borzad az ember azon miveltebbek sorsára gondolva, a kik nem használják fel ezeket az alkalmakat arra, hogy bánatjukat italba fulasszák. Minő sorsuk lehet azoknak a tanároknak, hírlapíróknak, földbirtokosoknak, kiket oly szabadelvű vélemények nyilvánításáért ítélték ezenkenti halálra, a melyek Angliában becsület és

mindennemű kényelmeket szereznének nekik? Azok a muszkabarátok, a kik oly elragadtatással beszélnek a muszka humanizmusról mégis más gondolatokra térnének talán, ha alkalmuk lehetne pár szót váltani azokkal a muszka kartársakkal, a kik előhaladt elméleteik jutalmául a föld alatt egy-egy részeg pópá prédikációját hallgatják.

Grenville Murray után angolból

Csurjó.

Hajóösszeütközés a Themzén.

A tömeges mészárlások, melyek a háboru idejében oly gyakran előfordulnak, csakhamar megszokottá lesznek az emberek előtt, kik rendszeren kicsinylőleg szoktak nyilatkozni, ha egy csatában „csak” száz-kétszáz ember esik el. A spanyol szent inquisitionnak avagy a szent Ber-talan éjnek áldozatai jelentékenyen csekélyebb számmal voltak, mint a mennyi bármely kis hadjáratban elesni szokott, de az általok előidé-zett hatás és rémület maradandóbb nyomot hagy az emberek kedélyében. Nem ily rémületek, de a rendes csatáknál sokkal nagyobb fel-tűnést keltenek azok a természeti csapások és sze-rencsétlenségek, melyek előkészületlenül jönnek s az emberi életet nagyobb mérvben pusztítják. Napjaink története — fájdalom — ebben is gazdag.

A jelen év nyarán két nagy porosz hadihajó összeütközése már egyszer felkeltette az embe-rek figyelmét azon természeti csapások iránt, melyek a tengeren szoktak bekövetkezni. E hó harmadikán a világ legnagyobb városa London közvetlen szomszédságában ismétlődött e rémitő eset, s ez ismétlődés épen helyi érdekénél fogva is kiváló nevezetessévé lett. A Themzén Alice-sülyedt el közel 800 utassal Woolwich közelében s nagyszámu utasai közül alig másfél száz men-tette meg életét.

A Themze, mely különben jelentékenyen kisebb a mi Dunánknál, e helyen a tenger dagá-lyai folytán kiszélesedik; egyik part a másiktól oly nagy távolságra esik, hogy London közepén tul már hidat sem alkalmaznak rajta. Woolwich a világ egyik leghíresebb hajógyárának helye s katonai intézetekkel és raktárakkal megrakott város, élénk összeköttetésben áll a fővárossal, s tulajdonképen annak egy részét képezi. Száz és száz hajó jár Londontól ide s a szomszéd he-lyekre, nagyobb részt személyszállításal foglal-kozzán. Ugyanitt jönnek be a londoni kikötőbe a tengeri hajók ezrei. Ily körülmények közt csak a véletlen s az angolok rendszeretete magyaráz-hatja meg, hogy a hajók közt összeütközések gyakrabban nem történnek.

A szerencsétlen összeütközés azonban ez alkalommal még is megtörtént, és pedig csak-hamar naplenyugta után, este nyolcz órakor, tel-jes holdvilág mellett, s oly tiszta ég alatt, hogy a hajón csaknem olvasni lehetett. Mi okoz-hatta az összeütközést? még eddig titok s talán örökké is az fog maradni. A „Princess Alice” kapitánya s matrózainak nagyobb része odave-szett; az utazók alig vették észre a velük szembe jövő „Bywell Castle” közeledését s csak a kata-sztrófa bekövetkeztékor tudták meg a bajt. Annyi bizonyos, hogy a teherszállító nagy „By-well Castle” befurakodása a kis helyi gőzösbe hirtelen történt, s épen ezért oly erős volt, hogy a gőzös a szó szoros értelmében kettő tört s öt másodperc alatt teljesen elsüllyedt. Szerencsét-lenségre az utasok legnagyobb része nőkből s gyermekekből állott, kik a teljesen váratlanul jött csapás következtében egészen elvesztették lélekjelenlétüket, s csak így történthetett, hogy a „Bywell Castle” kapitányának Harrison Ta-másnak, s a közelben levő hajósoknak igyekvése daczára oly kevés ember menekült meg.

Életben maradt utasok elbeszélése szerint, azok, kik a hajó belsejében tartózkodtak, még a roppanást is alig vették észre s csak a vizet lát-ták egyszerre lábuk alatt. A fedélzetten levők már 150 ölnyi távolsághól észrevették a „Bywell Castle”-t, mely mint egy óriás árny közeledett feléjük, de miután a kapitány a szokásos jeleket megadta s a jelzőlámpák mindkét hajón ki vol-tak függesztve, nem is gyanították a közelgő borzasztó veszélyt.

A hely, hol az elsüllyedés történt, Woolwich-től alig volt egy angol mérföldnyire, közel a

A „PRINCESS ALICE” ÉS „BYWELL CASTLE” ÖSSZETÜNKÖZÉSE A THEMZÉN szep. 3-án.



parthoz, a Beckton gázgyárral szemközt. A „Princess Alice” Sheernes és Gravesend tájáról jött a szokott kőutazásról, s a déli part felé közeledett, míg a „Bywell Castle” valószínűleg ugyanazon part felé törekedve, meg akarta azt előzni. A „Princess Alice” kapitánya Grinstead Vilmos, az első perczben a zökkenes következtében a hullámok közé esett, az utasok közül szintén számosan hulltak ki a hajóból, a többiek zűrzavarban tolongtak, legnagyobb része a hajó hátsó része felé. Mint ily szerencsétlenségeknel a leggyakoribb eset: a menekülők egymást gátolták az uszában. Számtalan, kik midőn egy deszkadarabon, vagy segítségül kidobott hordón már megmenekültek volna, a beléjük kapaszkodók által vonattak le az örvénybe. A Themzén e pillanatban a dagály uralkodott, s a két nagy hajó által vert hullámokat az összeütközés természetesen még nagyobbakká tette, oly annyira, hogy gyakorlott uszókknak is nehéz volt a habokkal megküzdeni.

A mult hét közepéig 558 holttestet vontak ki a hullámok közül. Magán a hajón, melynek két darabját szintén partra húzták, aránylag kevés számmal találtak halottakat. Egy részük másnap reggel az apály következtében a partokra lőn kivette, sokan pedig a tengerbe sodorattak. Woolwich nagyszámu középületei telve



MISKOLCZI VÉSZ: RÉSZLET A SZINVAPARTRÓL.

voltak több napon át holtakkal. A közel 4 milliónyi lakosságu világváros minden részében volt sujtott fél, s a szerencsétlenség gyorsan elterjedt híre egész éjen át forrongásban tartotta a környéket. Siránkozó özvegyek, árván hagyott gyermekek keresték a sorba fektetett, számokkal ellátott halottak közt szeretteiket. Az arczokat az iszap, vagy a zuzódás nagyrészt felismerhetlenekké tette, s csakis a ruhákból, vagy más jelekből állapították meg a személyazonosságot. Több mint száz személyt a nélkül temettek el, hogy valaki fölismerte volna, s habár az eltemetettek öltönyeit is gondosan megőrizték,

kolás gyermek s árvaházi növendék képezték; a hajón levők körülbelül két harmada szegényebb sorsu nők és gyermekekből állott.

A „Princess Alice” igen csinos, 140 lóerejű gőzös volt, 1865-ben készítették s eleitől fogva a londoni helyi gőzös társaság szolgálatában állott s mint ilyen 52,614 szám alatt volt bevezetve. A társaság e hajóért 14,000 font sterling kárpótlást követel.

A jelen év gazdag volt ily nagy szerencsétlenségekben. A „Princess Alice” elsüllyedése nem tartozik azon események közé, melyeknek emlékét, mint pl. Pompeji elsüllyedését és Lissabon



MISKOLCZI VÉSZ: A PECZEPART A VERES-HIDTÓL KELETRE.

veszedelmét a ritkább természeti szerencsétlenségek közt évszázadok mulva is megemlegetnék. De megdöbbenő, hogy a művelt világ központján, ott hol a hajózás és technika a legmagasabb fokon áll, csaknem a nappali órákban ily szerencsétlenség bekövetkezhetik. S minthogy az emberek épen a szerencsétlenségekből szoktak okulni, nem tarthatjuk rendkívüli tüneménynek, hogy az angolok, különösen a saját felszólalásai következtében, csakhamar e nagy szerencsétlenség után, új hajó-rendőri és technikai módokat gondoskodnak, hogy ily szerencsétlenségek jövőben lehetőleg ne ismétlődjenek.

A Miskolczt elpusztított vihar.

Mérsékelt égövek alatt magok a természet erői is sokkal enyhébb tüneményeket hoznak elő, mint a minőkét hasonló körülmények között akár a magas sarkokon, akár az egyenlítő közelében észlelni lehet. Ez az egy körülmény magában véve is elég arra, hogy a vészes orkánt, mely Miskolcz s néhány más városaink felett mult hó 30—31-én elvonult, ne tartsuk helyi keletkezési szélnek, mely vállaira véve a közép tengertől jövő felhőrétegeket, elszállítja azokat oly tájak fölé, hol a hidebb levegő nagyobb mennyiségben sűríti meg párákat, hogy mint esőcsapadék aláhulljanak.

En legalább, noha sem magát a fürgeteget, sem annak előzményeit figyelemmel kísérem nem lehetett, az első pillanattól fogva gyanítottam, hogy itt egészen más eredetű és természetű tüneményről állunk szemben, mint a minők hazánkat közönségesen meglátogatni szokták. S a következtetés igazolta ebbeli feltevésemet. Alighogy egy pillantást vettem az egész tünemény lefolyására, látnom kellett, hogy ez nem közönséges szélvész vagy zivatar, hanem hogy ez azok közé az aequatorialis tengereken gyakrabban előforduló ciclonikus fürgetegek közé tartozik, melyeket kiterjedésük nagysága szerint majd *orkánoknak*, majd meg *tornádóknak* s *trombóknak* nevez a tudomány, s melyeknek gyűjtő nevet más hiányában én a hazánk némely vidékein divó „*vihador*“ szóval iparkodtam kifejezni, noha ez közönségesen „zivatar“ helyett használtatik.

A vihadorok az egyenlítő melléki vidékek szüleményei. Midőn a nap az illető vidékre nézve legmagasabb helyére hágott, s magáról a tetőpontról árasztja széjjel sugarai teljét, szélsécsend mellett megtörténhetik, hogy a föld színével határos levegő-rétegeket nagyban megmelegíti s megritkítja, a nélkül, hogy ezek képesek lennének áttörni a reájok nehezedő felsőbb rétegeknek, mely esetben a hidegebb és melegebb lég kicsérélődése minden nehézség nélkül menne végbe. Az alul összegyűlt ritkább és melegebb lég csak a jó alkalmat fogja lesni, s a legesekeylebb légmegmozgásra áttörni nagy erőszakkal a reá nehezedő hidegebb lég oszlopát s felfelé száll. Helyére újabb lég tolul, még pedig annál nagyobb erőszakkal, mennél nagyobb volt az alsó melegebb meg a felső hidegebb légréteg között a feszültség.

S ilyenkor bekövetkezik az, a mit például viznél mindenki könnyen megfigyelhet, ha azt egy beleje mártott test segítségével hevesen megkavarja, s e testet hirtelen a vízből kirántja. A víz és lég hevesen rohan az elhagyott helyre minden oldalról s ép mivel minden oldalról az egyik oldalról jövő sem érhet czélt, tehát kisebb nagyobb örvényben fog kavarni a hely körül. A heves égalj vidékei ez által nagy szabású forgószelleknek lesznek szülőföldjé, melyeknek kerülete oly nagy, hogy az egyes vidékeken, a hol áthalad, forgószél jellegűek felismerni egyáltalában nem lehet. Ezek az úgynevezett cyclonések. Cszentrumukban a levegő nevezetesen meg van ritkítva, s ennek következtében a körülöttök levő tájakról rohamosan fog oda tödulni a levegő, mire a vihador örvény alakjában tovább hompolyog. Maga a cszentrum sok négyszög mérföldnyi területet foglalhat el, s ott tökéletes szélsécsend uralkodik, csak a nagyban leszálló légnyoméró képezi a veszély központjának külső jelét. A cszentrum fölé sötét nehéz fellegek tornyosulnak, úgy hogy sokszor elsötétítik az egész tájakat; volt rá eset, hogy a cszentrum fölé összegyűlemlt felhőrétegek vastagsága 4 mérföldnyirek becsültetett. Ezekből a nehéz sötét felhőkből nem csöppekben, hanem szakadó ár alakjában hull alá a víz, minden

fogalmat meghaladó mennyiségben, mintha az özönvíz korára akarná emlékeztetni a föld fiát.

A vihador központja nem áll egy helyen, hanem parabolikus alakú pályában halad előre, körülbelől olyan utat hagyván hátra, minőt a magaskásan elhajított kő a levegőben leir. A földgömb éjszakai felén rendesen nyugat felé tart keletkezésében a vész, aztán egy parabolikus vonal csúcsát írva le, észak-keletnek fordul. Így voltaképi haladó mozgása az óramutató értelmében halad, maga a szél a vihador központja körül pedig ellenkező értelemben, azaz az óramutatóval ellentétes mozgás alakjában. Midőn tehát nyugot felé a vész közeledik, mindig déli és délnyugoti szelét érezhetni, később, midőn a cszentrum elérkezett, teljes szélsécsend áll elő, s végül éjszak vagy észak-kelet felől fordul a szél.

Mind ezeket a tüneményeket világosan lehetett észlelni azon vihadornál is, mely augusztus 30—31-én hazánk felett elvonult, a mi bizonyára a ritkább esetek közé tartozik. Rendes körülmények között ugyanis ezek a természeti tünemények elvesztik eredeti sajátosságait, a mint az egyenlítő vidékeit elhagyatják, s az északi tájak felé vették útjukat. Közönségesen kiszélesednek, s a mérsékelt égöv alatt honos viharok természetét veszik fel.

A minket meglátogatott vihador északi Afrika fővényes pusztasságain keletkezett. Mult hó utolsó napjaiban szokatlan égetőn kezdett ott sütni a nap, s volt rá eset, — a mint a párisi meteorológiai társulatnak jelentették, — hogy a hőmérő árnyékban 46° fokra hágott, tehát oly magasságra, minőt nálunk kánikula közepén a verőfényen el nem ér. Nagyobb mérvű levegőbeli mozgalmak sem kesték soká; már augusztus 29-én kezdett a közepetenger felett erősebb dimenziókat venni a szél, 30-án reggelre pedig egész kifejezett viharokról jöttek tudósítások.

A vihar középpontja — erősen jelzve a hirtelen leszálló légnyoméró által — eleintén Szi-cília tájékan vétetett észre, de már 30-án kora reggel, kerülteben felszedve az Atlanti oceán vizeit, Anglia felé tartott, s eleinte látszólag Skandinávia, utóbb azonban valóságosan Franciaország felé fordult. A La Manche csatornán bősüzt erővel dühöngött, s kérelhetetlenül szedte áldozatait. Londonban a légnyoméró másfél nap alatt majdnem egy egész hüvelyket esett, s 30-án délután, szokatlan alacsony: 29.1 állásból lassanként ismét emelkedni kezdett.

Az angol tengerészeti szolgálat már ekkor jelenté, hogy a vihar egész cyclonis természettel bír, s valóságosan ugyanakkor, midőn a spanyol biscayi öbölben délnyugatról fújt még a szél, Irlandban észak-kelet felől jött, az éjszakai tengeren keleti, a La Manche csatornán ellenben déli szél volt az uralkodó.

Francia s Németország felett elment a vihador, rohamosan ugyan, de a nélkül, hogy erőszakoskodó természetét kifejtette volna. Mindentűt szélrohamak előzték meg (így Párisban már 29-én), melyre aztán bőséges, de nagyobbára csendes természetű eső következett. Neufahrwasser-nél 10, Görs és Klagenfurtnál 9, Ischlben 13, ellenben Karlsruhában egész 23 milliméternyire kell tennünk az eső mennyiségét, mely ezen vidékeket elborította.

A mi magyarországi fellépését illeti, már napok előtt lehetett érezni a készülődő tünemény előhatásait, anélkül mégis, hogy akkor még annak jövőndő nagyságáról s lefolyásáról csak megközelítő képet is szerezhetni valakinek hatalmában állott volna. Így p. o. már augusztus 26, 27, 28-ik napjain nem lehetett behatás nélkül légkörünkre az algiri hőség, s a nevezetes légritkulások, melyek annak következtében előállottak. Azonkívül alföldünk egy nagy része maga is mint melegítő kátlán szolgált e napokon a levegőnek, s így történt, hogy aug. 27-én alföldünkön a légnyoméró valamivel alantabb állott, mint a szomszédos területeken, a mi azonban 29-ikére már teljesen kiegyenlített. Ekkor azonban egy új, hatalmasabb cszentrum képződött tőlünk kelet felé Oroszországban, úgy hogy aug. 29-én voltaképi két cszentruma volt a legkisebb légnymórnak, az egyik, mely a középtengertől Valencián át Angolország felé tartott, a másik Kiew és Szt. Pétervárt között. Ez utóbbi helyen 753 milliméterre szállott alá a légnyoméró higanyszlopának magassága, míg Valenciában alig haladta meg a 749 millimétert, s ugyanekkor nálunk 763 körül ingadozott.

Augusztus 30-án mindkét cszentrum felénk közeledett, az egyik (az észak-kelet felől jövő) hideg ésszáraz, a másik langy meleg s vizgőzőkkel teljes-teli. Budapest felett csak ez utóbbi húzódtott el, s hatásaiiban volt más, mint akár Francia- akár Németországban; előbb egy szélroham, azután kicsiny szélsécsend után bőséges csapadék — s végül ismét erős szél, mely azonban nem délnyugatról fújt, mint az első, hanem határozottan északkelet felől. S magára hagyatva, bizonynyal a Mátra környékein is legfőbb valamivel nagyobb esőmennyiséget juttatott volna a vidéknek, az erdőket benőtt hegy-ségek okozta hidebb lég következtében. Hanem mikorra a nyugat felől jövő vihador a Mátraig ért, akkorára már az északkeletről áramló hideg levegőoszlopát is ott kellett találnia. A vihador érkezésének előpostái már 30-án reggel kezdtek mutatkozni, s a légnyoméró, habár eleintén lassan, tartósan esni kezdett. Reggel 7 órakor 759 milliméteren állott, ugyanezen időben azonban a kelet felől jövő minimum Nagy-Szebenig hatolt, hol a légnyoméró 758-at mutatott, s a szél kelet felől fújdogált.

A két irány a Mátrában csapott egymásra; hogy mind a két irány cszentruma-e, vagy hogy a nyugatról jövő vihador cszentrumát a keleti fürgeteg széle kapta-e meg, azt elhatározni bajos lenne, s az eredményre nézve majdnem mindegy. Az éjszakai szél lehűtötte a vihador cszentrumának összetorlódtát, s víz-párakkal rendkívül telített felhőtömeget, úgy hogy a pára nem maradhatott többé pára, esnie kellett. Esnie kellett pedig rohamosan, mert hisz a felhőréteg nem lassanként hült le, hanem hirtelen, a mint a hideg északi széllel érintkezni kezdett.

A vihador úgy látszik Miskolcznál foszlányokra szakadozott, s megtörve az észak-keleti szél ellenállása által, eredeti egységes irányát is elvesztette. Ide mutat legalább az, hogy a következő nap egyes maradványait majd Miskolctól délnyugatra, majd meg keletre látjuk előtűnni. Így *Eger* és *Ungevár* csaknem ugyanazon időben kaptak belőle nagy felhőszakadásokat: 31-kén reggel. A főtömeg, úgy látszik, az utóbbi város felé tartott, legalább az érkezett leírások, melyek szerint a láthatár egészen elsötétült, oda engednek következtetni, hogy a vastag felhőrétegek főcsapatja útját erre véve.

A természet ilyes pusztító erejének az ember határt vetni képtelen, hanem kitérhet előle. Kitérhet marhájával, jószágával s mindennel, a mit könnyen mozdíthat helyéből. A földolog az, hogy az egészről eleve tudomása legyen, hogy ily közelgő vészre előre tudjon, ha nem is napokkal, de legalább órákkal előre. S ez a meteorologia mai állása mellett semmi nehézséggel összeköthető nincs. A világ művelt országaiban mindenütt találunk intézeteket, melyeknek feladata az idő, különösen pedig a viharok előrejelzésében áll; a francia vagy amerikai gazda a hivatalos időjósolatot nézi meg előbb, mintsem a másnapi mezei munkához kiadná rendeleteit, s Norvégia utolsó falujának halásza is megnehezíti a faluházán, hogy a legközelebbi 24 óra alatt csolnakjával mi vár a habok között réa.

Csak nálunk nem történik ez ügyben semmi, nálunk, kik mezei gazdaságunkkal, édes minde-nünkkel legfőbb mértékben az idő szeszélyétől függünk. Csak minálunk nem akarják az ügy fontosságát belátni, a hol az egy miskolci eset által többet veszítettünk, mint a mennyibe az egész intézmény fenntartása évek hosszú során keresztül kerül.

Hoitsy Pál.

A miskolci pusztuláshoz.

Sok, nagyon sok időnek, éveknek, tán évtizedeknek kell eltelti, míg az augusztus 30-ki borzástó árvinak, mely Miskolcz városára oly rettenetes vész és pusztulást hozott, annyira el lesznek hártva szomorú nyomai, hogy csak egy-egy ház falába illesztett kőköz fogja jelezni: „eddig nőtt fel az áradat,“ — mint azt Budapestén látjuk az 1838-ki árvisz szomorú emléktábláiról. A romba döntött vidéki város nem fog oly gyorsan felépülhetni, mint az ország központi fővárosa, melynek ujjáteremtéséhez annyi segítő kéz járult. S az utas még évek mulva is, hogyha Miskolczra tér, nem egy borzalmas jelét fogja megláthatni annak a szörnyű veszedelem-

nek, melynek e virágzó, derék magyar város oly váratlan áldozata lett.

Mennyivel inkább még most, mikor a rettenetes katasztrófa óta alig pár hét mult el, mikor romokban hever a város nagyrésze, alapjokig kimosott házak függnek kopasz alapfaljaikkal a rohanó ár által kivált mélységek fölött, melyek most néhány gerendából hirtelen összetakolt hid fekszik keresztül, hogy az emberek átkelhesenek azon a helyen, a hol a szörnyű éj előtt szép kövezett utca volt.

Emberi kezek százai, ezrei dolgoznak a pusztulás nyomainak eltakarításán. Vidékről is érkeznek örömet segítő jószívű munkások, kik a város szerencsétlen lakosságával vállalt vetve, ásóval, kapával, feszítő rudakkal hányják szét a földtornyosult torlaszokat, egy szorgalmas város jöletének e nagy sirhalmaiból, eltakarítják az összeomlott házak romhalmazát s gerendákkal, oszlopokkal támogatják a megpedezett, bedúlással fenyegető, de még be nem roskadt házak falát.

Az iszapból, romok alól fölászott hullákat átadják az anyaföldnek, összehordják, osztályozzák a követket: ez házfalából való, ez utcaburkolat volt, s azon vannak, hogy legalább helyre álljon valamennyire a közlekedés, míg majd a pusztulás többi nyomait is eltörli lassanként az idő.

De az, ismételtjük, soká lesz még. S addig Miskolcz városának mindig lesz olyan részlete, mely élénk emlékeztetőül marad fönn ama rettenetes éjszakából. Vajha oly arányban ébredne föl az emberbaráti szeretet, a könyörület széles ez országban, hogy a pusztulás nyomaiából ne maradna föl egyéb ama fényképek gyűjteményénél, melyeket az áradat elviharása után készítettek a városnak a nagy csapás által leginkább sújtott helyeiről.

Szinay és társa miskolci fényképészek fölvételeket tettek e helyeken, hadd maradjon a katasztrófa megörökítve az utódok számára, kiknek vajha soha ne lenne többé alkalmuk megérni hasonló veszedelmet s szájhagyományból, följegyzésekből és e képekből ismerjék csak. E képlapokból majd Ő Felségének is átnyújtanak egy albumot, ki a lakosság égető nyomorán enyhíteni az első között jelentkezett adományával.

E fényképek (minő szatira, fényképeknek nevezni őket!) nyomán mutatunk be mi is olvasóinknak ezuttal két rajzot. Az egyik egy színyarpi részlet. A Sassy és Majthényi házakat mutatja. Az előtérben még ott látszik a víz maradványa. Szegény emberek halászsázkai belőle vagyunkájuk romjait, vagy tán valamely kedvesük tetemet. A házak megromgált falai mutatják a pusztító elem hatalmát, mely megszakgatót őket. Az egyiknek leomlasztá kapuházát boltozatostúl s megnyitotta falát le a pinczéig, a másiknak leszakította hátsó falát, úgy hogy beelát a néző a szobákba, akár a szinpadon.

A másik kép egy peczeptári részlet. A veres hídról keletre eső meder tele van romokkal, melyeket az áradat sodort oda, hordók, butorok, házi és gazdasági eszközök kerülnek ki a fölászott törmelék alól. A malom fala el van mosva, a tető mintegy a levegőben látszik függeni, minden támaszték nélkül. A patak kőpartja félig be van iszapolva, az össze-vissza hanyt gerendák halmazán kitergetve az összeázott ruha, s a háttérben tővel-hegygyel össze-vissza hánnya kerítés, háztető, gerenda, szalmazsup s minden képzelhető, a mit az áradat magával sodort és itt lerakott.

TIZENÖTÉVES KAPITÁNY.

VERNE GYULA REGÉNYE.

MÁSODIK RÉSZ. — TIZEDIK FEJEZET.

A vásár napja.

— Ej, ej, fiatal barátom! — kezdé az amerikai legedesebb hangján. — Valóban ön az? nem csalódtam? Örülök, hogy viszontláthatom. Sand Dick visszafajította indulatát.

— Hol van Weldonné? — kérde.

— Szegény jó asszony, — felelt amaz tette-tett sajnálkozással, — hogyan bírhatta volna ki e hosszú és nehéz utat!

— Meghalt! — kiálta Dick önkénytelenül. — És fia?

— Szegény gyermek! az is ott van, a hol az anyja . . .

Mindennek vége! a mit szeretett, a miért élt, mind oda. Dick előtt elsötétedett a világ. A düh egy ellenállhatatlan rohama ragadta meg. Mint leopárd ugrott Harrisra, kiragadta öve mellől hosszú kését s a gaz ember szívébe merítette.

— Átkozott! — kiálta Harris — s össze-rogyott.

Meg volt halva.

A Dick mozdulata oly gyors volt, hogy lehetetlen volt megakadályozni. Néhány benszüllött mindjárt rá rohant s össze akarták apítani — midőn Negoro megjelent. A portugali kéz intése megállította azokat; felvették a Harris holt testét s tova vitték. Alvez és Coimbra a Dick azon-nali halálát követelték; de Negoro halkan sugta nekik, hogy nem kockáztatnak semmit, ha vár-nak megöletésével, csak biztos őrizet alatt tartassák.

Sand Dick tehát viszontlátta Negorot, s először most, a tenger partól távozásuk óta. Jól tudta, hogy a „Vándor“ s mindnyájok szerencsétlenségét egyedül e gazember okozta; méltó oka volt őt gyűlölni — s mégis, mióta dühét a másik véreben lehűtötte, miután Weldonné és fiát holtan tudta, élete mintegy elveszteni látszott célját, nem tartotta őt egy szóra is érdemesnek s megelégedett azzal, hogy egy meg-vető tekintetet vetett rá.

Aközben lábaira vasat tettek, két karját pedig ötsoros kötéllel keményen hátra kötötték s így csukták be egy szűk, ablaktalan barakkba, melyben nem volt egyéb egy zsup szalmánál. Kötelét egy keresztgerendához erősítették, hogy szűk börtönében se mozoghasson szabadon. Egyszerre el volt zárva minden érintkezéstől a külvilággal. Nem bánta. A kikért élt: nem élnek már, de legalább megboszulhatta őket! Bármilyen sors várjon reá: készen volt. Mert tudhatta, hogy Negoro csak azért gátolta meg összekonzoltatását, mivel valami borzasztóbbra akarta őt fen-tartani.

Két nap mulva, május 28 kán megnyílt a nagy vásár, a „lakoni“, melyen az Angola s a szomszéd tartományok rabszolgakereskedői és egyéb üzerei messzi földről összejöttek. Mert a kazondéi vásár nem szorítkozott csak a rabszolgakereskedésre; Afrika valamennyi termékére kiterjedt az; s láttuk, hogy pl. az elefántesont nem kis szerepet volt játszó az üzletekben. Reggeltől kezdve nagy volt a tolongás a csitokán. Négy-ötzer ember jött össze — bele-számlítva az Alvez másfélezer rabszolgáját is, a kik közt az öreg Tamás s három fiatal társa is látható — s eladó volt. Szegények, épen mert nem voltak Afrika szülőtte, nem a legkevesbbé kerestettek közé tartoztak, az emberhus-kufárok szemeiben!

Alvez is jelen volt, mint főszemély, Coimbraól kísérve mindenütt, alkudozva vevőivel, különböző csoportokba rendezve árucikkait. A vevők közt lehetett látni az uszisi (a Taganyika-tó parti leghíreseb vásárpiaacról való) metisz-eket s számos arabs kereskedőt. Söt benszüllött is volt ott, a kik szín- és vérrokonai adásában és vevésében nagy szerepet játszottak s még jártasabbak és könyörtelenebbek voltak az idegeneknél is. A benszüllöttek nejeiket, leányait a gyermekeiket is elhozták a vásárra, mert nekik a lakoni valódi ünnepe, a hova mulatni járnak. Fel is voltak ciz-cizomázva minden ékszerikkel, melyeket borzas hajókba fűzve, s fekete nyakukon viseltek. Némelyik két, vagy négy hosszú fonatban leeresztve hordta a haját; mások francia divat szerint, elől rövidre nyirva s kirecézve hajókat, tetsze-

legtek magoknak. Füleikben arany, vagy réz-karikákat, nyakukon gyöngysorokat (ha csak színes üvegből is), karjaikon, sőt lábikraikon is vastag perceket viseltek. Annál fogatékosabb volt a ruházatuk, arra úgy látszik nem fordítottak annyi gondot, mint egyéb ciz-cizomájukra. E benszüllött nők ciz-cizomája saját testük idomítására is kiterjedt. Első fogaikat reszelővel élesítették s hegyesítették; körmeiket hosszúra nevelve s befelé görbítve, ragadozó madarak kar-maihoz tették hasonlónak s a mellett különböző színekre festették; valamint bőruket is, melynek festékekkel és kenőcsökkel adtak zománczot. Fejükön és derekaikon színes madártollakkal viseltek éket s általában oly tarkák voltak, mint egy paradicsom-madár.

Önként értetik, hogy mind e ciz-cizoma az előkelőség jele, s annak különböző rangfokozatainak mérvé volt. A csupán kereskedő osztály s még inkább a szolgál-személyzet, meg a rabszolgák csaknem meztelenek voltak. Ezek nagy csomagokat s podgyászokat hurcizoltak a hátukon — az uraik által eladásra szánt és vásárra hozott portékát.

Közép-Afrika bámulatos termékenysége a szó teljes értelmében előzölötte a vásárpiaaczt. Az élelmi szerek, rizs, mely százat ad egy magra, tengeri, melyet háromszor aratnak egy évben, a sezame, az uruai bors, mely erősebb és fűszere-sőbb a cayenneinél, a maniók, a szegfü bors, s a pálmagyümölcsök, olajok számtalan nemei és száz más terméke a vidéknek s szomszéd tartományoknak, bőségben volt itt található. Az állatországból kecske-, juh-, sertés-nyájak, temérdek szárnyas jószág és hal látszik itt találkódni adni egymásnak. Nem kevésbé feltűnők és esbítőek voltak a különböző színű és ízű szesz-es italok: a banánbor, a nagyon kedvelt kábitó erejű pombé (pálinka-faj), a malafu nevű édes sör, a malatával érsztett hydromel (váz és mézkeverék) stb.

De a mi egyetlenné teszi a maga nemében a kazondéi vásárt: a különböző kelmék és szövetek tarkasága s az elefántesont bősége. Amazok közt itt volt száz meg száz végekben, a „csukka“ (szörkelme), a Palenből vagy Maszachusetsből jövő „mérikáni“ (vászón), a „kaniki“ (kék sávo-lyos gyapot-szövet), vörös fejű-szegélyszettel, a mindeniknél drágább szurátai „gyuli“ (selyem szövet), mely zöld alapon sárga vagy vörös virágokkal játszik, s három járdnyi darabokban hét — sőt ha arannyal van áttörve, egész husz-huszonnégy dollárba is kerül. Végre az elefánt-agyar, vagy ivor, a vásár legbecesebb árucikke, Közép-Afrika minden pontjáról, Khartum, Zan-zibar és Natal között, özönlött ide, s nagy számú üzerek egyedüli kereskedelmi cikket képezte. Elképzelhető, hány elefántot kelle lölni, hogy kikapják azt az ötezer kilo-mázsa elefántesontot, a mit évenként Európa s jelesen Anglia piacaira visznek! Csak az észak-amerikai Egyesült-Álla-mok szükségletére negyvenezer kilo kell; maga a nyugat-afrikai part hosszá száz negyven tonnát szolgáltat e becses jószágból. Átlag egy elefánt két agyara huszonnyoloz fontot nyom; ára átlag (1874-ben) ezeröttszáz franc. S a hozzá értők a kazondéi vásáron a legszebb példányokat találhatták, áttetsző, felhomályos, barnás kergű, könnyen esztergálható, fejréségét magtató s meg nem sárguló ivort, a legnagyobb választékban.

De mikép történt az adás-vevés e kezdetle-ges vásári nép közt? Mi volt a folyó pénznm? vagyis a csere legáltalánosabb közvetítője? — A rabszolga: ez a kazondéi vásáron a legközönsé-gesebb pénz. A benszüllött üveggyöngyökkel fizet, melyek Velenecében készülnek, s melyeket ha fe-hér üvegből vannak: kacscokolozs-nak, ha kere-téből: bubulu-knak, ha rózsaszínűből: szikundere-csének neveznek. Tíz kheté-be (sorba) fűzve, mely

kétszer köríti a nyakat, egy fundo-t alkot, mely már nagy értéket képvisel. Súlylál mérve, egy frazila az egység, a mi hetven fontot nyom s az afrikai utazók, Livingstone, Stanley és Cameron mindig gondolkodtak, hogy bővében legyenek e „pénznem“-nek. Üveg gyöngy hiányában a négy centime értékű zanzibári *pisze*, a keleti partokon termő *vingua*-csiga, szintén pénz-szerbe jár. Az emberek törzsek, a megölték fogcsorait használták apró pénzü, s ilyenekből is szép nyakláncokat lehetett látni a kazandói vásáron. De mint mondtuk, a legáltalánosabb csereeszköz az élő emberhus, mert annak levén a legjobb kereslete minden vevő bizonyos, hogy tudhat rajta . . .

Ime ily arca volt a kazandói lakoni-nak. Dél felé a tolongás és élénkség tetőpontját érte el; a zaj és zsbongás süketítő lármává változott. Sokan összeverekedtek, nem tudván megegyezni vevő és eladó; rendőrség pedig, mely a veszekedőket lecsillapította volna, nem volt.

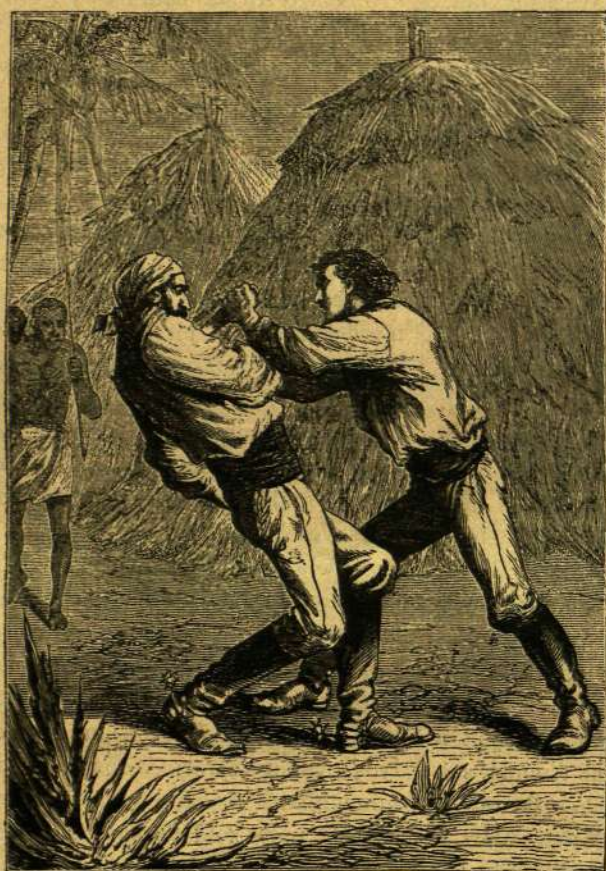
Alvez csak dél felé vezettette ki eladó rab-szolgáit a vásárra. A különben is nagy tömeg egyszerre ezerötszáz áru-cikkkel s ötszáz örrel és

mindjárt észrevette rajtok, hogy nem afrikai bensülöttek. A három izmos, értelmes tekintetű, ügyes mozdulatu fiatal néger csakhamar magára vonta a figyelmet. Többen kipróbálták erejüket, ügyességüket. A próbák legszokottabbika volt, hogy egy botot messzire eldobtak előtőlük s utána kelle futniok és visszahozniok, hogy mozdulataikat az alkusz megítélhesse. A melyik nem sietett, vagy immel-ámmal tette a mit parancsoltak: háta mögött voltak a hajcsárok a szij-korbácsal . . . Ha egy „darab“ megtetszett valakinek, alkudott rá s megvette; nem nézte, hogy apát a fiától, asszonyt a kis gyermekétől, férjét a feleségétől választ el. Ha valamelyik ellenszegült: végig verték s mégis elválasztották.

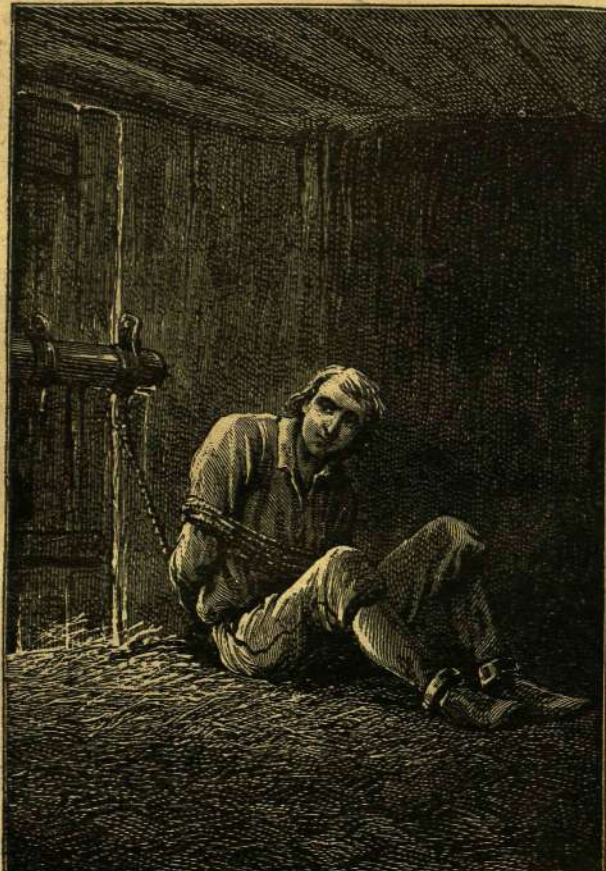
Tamás és társai sem kerülhették el a közös sorsot. Eladták őket is. S még örülniök kelle; legalább ez emberrablók körmei közül szabadulva lehetett reményök, hogy szabad születésüket bebizonyíthatják s szabadságuk jogát kivívhatják valaha. S a mi legfőbb: egy ember vette meg őket és így nem kelle elválniok. Több uzsizsi kalmár árverelt rájuk. Alvez látván, hogy

tenni, hogy a nehézhallásnak a legkisebb neszt is könnyen kivehessék. Az amerikai lapok ismertetése szerint e szerkezet nem egyéb, mint egy nagy méreteken készített kettős hallócső. A szerkezet 6 láb 8 hüvelyk hosszúságú, alsó nyitott végén 27½ hüvelyk átmérőjű, papirgyuományból készült két hangtölcsérből áll, s melyek egy hajlítható csőben végződnek. E hajlítható cső végét a fülbe illesztik, a tölésér nyitott öblét pedig a hang forrásához közvetlen közelbe viszik s ekkor a közönséges beszédhangon mondott szót 1½—2 angol mérföldnyi távolságról is tisztán, erőlködés nélkül meghallja az illető. A hallócsövet egy kis hangeső egészíti ki, mely valamivel még hosszabb a hallócsőnél s lehet széles száju. De még ez utóbbi cső nélkül is elhallatszik a kis neszt is a hallócsővön keresztül 1000 lépéssnyire, s pl. a halk süttőgást vagy az emberi lépést füven, gyepeu még távolabbra is meghallani.

Egy homéri város romjai. A fáradságtalan dr. Schliemann folytatja kutatásait és ásatait az ó-kori görög tartományokban. Közélebb *Ithakából* a következőket távirta Athénbe: „A sziget délnyugatán fekvő fensik északkeleti szélén az ithakai homéri városnak 90 cyclops építésű házat ott ástak ki, a



KÉSÉT A HARRIS SZÍVÉBE MÉRITETTE.



DICK A BÖRTÖNEN.

TIZENÖTÉVES KAPITÁNY.

hajcsárral szaporodott; s a zaj és láma is azon arányban. Férfi, nő, leány, gyermek mind nagy számmal volt e vásárra hajtott szerencsétlenek közt. Sirtak, ordítottak, visítottak, morogtak, kinek a hogy kora, szokása, véralakata hozta magával. A kik már hetek vagy hónapok óta heverték a barakokban s kipihenheték fáradalmaikat, jó husban voltak s drágábban is keltek, mint az újon érkezettek. Eleinte csak amazokat akarta Alvez áruba bocsátni; de látva, hogy nagy a kereslet, émezekre is sor került. Ez volt a Tamás és társai szerencsétlenség. Csak egy kívánságuk, egy reményök volt még: hogy legalább ne válaszsák el őket egymástól, hanem egy kupecz kezére kerüljenek.

Észrevették, hogy Dick nincs az áruba bocsátottak közt. Nem tudták mi történt vele. Gondolták, hogy mint fehérbőrűt nem fogják eladni. De nem vár-e még rosszabb sors reá?

Azonban a vásár megkezdődött. Ügynökök alkudtak a szegény feketék bőrére. Tamást és társait is vevőtől vevőhöz vezették, kínálták. Gyakorlott szemű ember (s ezek azok voltak!)

így kelendőbbek, nem engedte elválasztatni s külön alku alá bocsátni őket. Végre egy gazdag arab kereskedő vette meg, a ki néhány nap múlva a Taganyika-tó felé s onnan Zanzibárba szándékozott vinni őket. Eljutnak-e oda valaha, keresztül az egész Közép-Afrika szélességén? Lesz-e ereje az öreg Tamásnak ez egészségtelen vidéken, e roppant ut nehézségeit, nyomorát kibírni? De együtt voltak; s a lánccal, mely mind a négyüket összefűzte, nem tetszett oly nehéznek nekik . . . Vevőjüknek is érdekében állott kimélni őket, hogy épségben érjenek a zanzibári vásárra s ott annál jobb árt kaphasson érettök.

Tamás, Bat, Actéon és Austin együtt hagyták el a piacost s nem lehettek tanui annak a jelenetnek, mely a kazandói nagy vásárt bezárando vala . . .

(Folyt. követk.)

Egyveleg.

A nehéz-hallásuk számára is talált ki műszert Edison, a telefon, phonograph stb. genialis feltalálója. Ez a megaphon, melynek célja, lehetővé

hol azt legkevésbé vártuk. Itt lehetetlen rendszeres ásatast folytatni. A téli esők minden régi kincset besodortak a tengerbe. De e romok fölfedezése valóságos kincsét képezi a szigetnek. A régiségek minden barátja ide fog seregelni, hogy megtekintse a homéri várost.

Papirfogak. Ez a legújabb, a mit a fogművészet tud fölmutatni. E fogakat abból a papiranyagból készítik, melyből többek közt a családásig hí korálok kerülnek elő. A papirfogak sokkal tartósabbak a csontfogaknál.

Siamból. A siami király elhatározta, hogy Bangkok fővárosát, mely eddig katonai kormányzat alatt volt, európai minta szerint polgári hatósággal ruhazza föl, úgy hogy a polgárok most már polgármestert és tanácsnokokat választhatnak. A fővárosban hivatalos adatok szerint 50,000 buddhista pap él, úgy hogy minden nyolcz lakosra egy pap jut. E papok közül 3000 a királyi palotában él, hol a civilista költségén tartatnak el; 32,000 kolostorokban és templomokban, a többi pedig magánlakokban helyezkedett el. De valamennyit a nép tartja el.

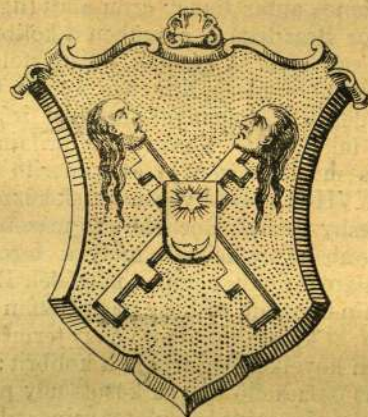
Bosznia czimere.

Bosznia, egykor Magyarország végtartománya, középkori határvérdeke volt. A Bosna, Bosina név is, Du Fresne glossariuma értelmezése szerint, annyi mint meta, limes, terminus vagyis határ.

Régi érmeken e föld uralkodója mindig csak Bosne Rex néven fordul elő, míg okmányokban gyakoribb a Rame vagy Rhame Rex czime, melyet királyaink közül legelőbb Kálmán vett föl 1103-ban. Rámának hívták u. i. a Verbásztól a Drináig, a Narentába ömlő Ráma hercegovinai folyótól csaknem egész a Száváig terjedő tartományt, azaz a mai Bosznia legnagyobb részét. Számos oklevélben Ráma és Bosznia együtt említettik s királyai mint Rex Rhamae sen Bosniae szerepel. E körülmény valószínűvé teszi Timon azon állítását, (Imago novae Hung. p. 211.) mely szerint Bosznia két részre lett volna osztva.

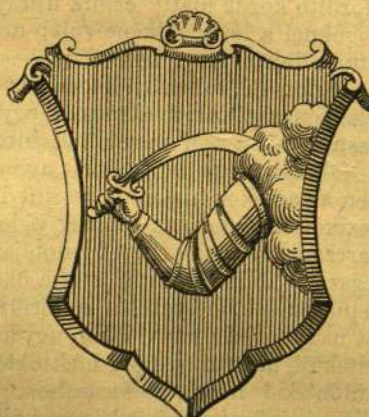
A tartomány ezen megosztása mellett bizonyít az a két czimer is, mely fölválta tartatit Bosznia czimerének.

Az egyik vélemény szerint, melylyel legelőbb Du Fresne állott elő, keresztbe tett két kules képezné a tartomány diszjeleit. A tudós Szászky, maig nem tudható minő új adatok nyomán, de az bizonyos, hogy Du Fresne figyelembevételével bővíté ki e czimert akkép, a mint ez ábránkon látható: arany mezőben, keresztbe fektetett fogasok, vörös színű gerendák, vagy mások szerint kulesok, tetejéről két lefogó fekete szerencsefő néz egymással farkasszemet.



Ezt némelyek, a Cerographia szerzője után, Moldva czimerének tartják, a mi azonban teljesen alaptalan találgatás. Szászky ezen szerkesztményét Ivánfi Ede kegyesrendi tanár, jeles heraldikusunk, szintén nem fogadja el, még pedig leginkább azért, mert Dusan csár Pálma által közölt czimeren ez nem látható. Használókép nines módunkban szemlélhetni II. Lajos érmein, ámbár hét különböző tartomány czimere környezi a király és neje Mária czimereit. Van azonban ugyanez érmeken egy más czimer, mely újabb kutatások nyomán egyre több valószínűséggel tartatit Bosznia középkori czimerének.

E czimer: vörös mezőben, a paizs balszégyéből természetes színű (fehér) felhőből páncélos ezüst kar emeli kardját suhintásra.



Az emberi kar II. Mátyás, III. Ferdinánd és I. Lipót egyes érmein szintén előfordul; a császári nagy czimernek kiváló heraldikusok által készített leírásában pedig azt olvassuk, hogy Bosznia czimere balra a negyedik (vagyis a mostani magyar tartományok negyede alatti negyed második mezéjében) arany mezőben, a paizs bal-

oldalán, természetes színű felhőből páncélos ezüst kar nyulik ki, meztelen kardot villogtatva.

E czimer jelképi magyarázata is könnyen adható. A páncélos kar jelenti a négyszáz éven át folyt erős küzdelmet, melybe e tartomány megőrzése került, s ha csakugyan azt jelenti, fájdalom rövid időn nagy okunk lesz rá, hogy ismét a páncélos kart fogadjuk el Bosznia czimeréül.

A tudományban azonban vitás kérdés marad Bosznia valódi czimere, s az marad mindaddig, míg Bosznianak is nem akad oly monographusa, mint Pesty Frigyes Szörény megyének, Orbán Balázs a Székelyföldnek, kik szintén valóságos terra incognitákat fedeztek föl a tudomány számára.

B.

Viharok.

Vajha ne kellett volna e cikkünknek napvilágot látni. Rémitő romok hevernek előttünk. Miskolcz, Eger, a Hegyalja a legnagyobb szerencsétlenségek színhelyeivé változtak s a természetbuvár úgy áll meg e romok előtt, mint az orvos olyan hulla fölött, melynek betegségét csak halála után tanulmányozhatja, életében nem segíthetvén rajta. Olvastunk minden évben itt vagy amott előforduló szélvészokról, de oly viharokról, minők mostanában előfordultak, sejtelmünk sem volt, legalább hazánkban nem. Kelet- és Nyugatindia, a chinai tengerparti vidékeket az ugynevezett tornado-k, tifunok s cyclonok megkerülik, de mi még eddig ilyenről fogalommal sem bírtunk. Egy-egy tornado néhány percz alatt száz meg száz hajót süllyeszt el, feldönti a legerősebb épületeket, gyökerestül szaggat ki egész erdőket. A tifun pedig rémitő hatását tekintve, megközelíti a földrengést, sőt talán több emberéletet visz eldöztul. E vészes jelenségek nem kerülhették ki a természetvizsgálók figyelmét, különösen Anglia s az Egyesült-államok természetbuvárai tették e tárgyakban beható tanulmányokat, mikről azonban mi magyarok még alig olvastunk valamit. Szabad legyen ezen angol kutatóraim nyomán a viharok törvényéről lapunk hasábjain értekezni s kimutatni, hogy a látszólagos rendellenességben is szabályszerűség uralkodik.

Bármily különös legyen is: kétségtelen, hogy a viharok nem rendellenes jelenségek, mert ezek is csaknem mértanilag biztos elvek s szabályok alá vetettek, s ezeket a szabályokat a tudomány nem hagyta figyelmen kívül, mert p. o. a tengerészeti tanodákban tanítják s az illető tengerészeknek e tantárgyból is vizsgát kell tenniök. Azonban mostanában a „vihar rendszerét“ újból kétségbe vonták, támaszkodva a légűnieti észleletekre. Faye tudós vállalta magára, hogy e közérdeklő tárgyat tisztázza s szembe álljon azokkal, kik a merev tagadás szikláján hadat izentek a tudomány pajzsa alatt magának a tudománynak.

Szerencse, hogy a hajózás és a tudomány érdekében Reid, Redfield, szakítva az előítélettel, mintegy négy évtized előtt, ráadták magokat annak tanulmányozására, ha vajjon nem találának-e a viharok útjában valami biztos nyomot, hogy ennek folytán aztán figyelmeztethessék a hajósokat; s mivel a viharok többnyire a legártabb tengereket keresik föl, nem volt nehéz földat a kísérlet, csak az adatokat kellett biztosan összeszerelniök. Az adatok beszerzése után először is arról győződtek meg, miszerint a viharok útjában bizonyos szabályszerűség uralkodik, továbbá azt is észlelték, hogy a vészes viharok alkalmával a szél szabályszerűleg körben kering. „Mi nem a felett tusakodunk — mondák — hogy a vihar miként alakul, de inkább arra fektetjük a fősúlyt, hogy minő irányt vesz.“ A helyett, hogy pusztá elővételekre támaszkodtak volna, a vihart kiállott hajókon fölvetett leltani jegyzeteket hasonlították egybe, s mikor ezzel készen voltak, egy térképre rajzolták a hajó állását, a kéz alatti adatok szerint észlelt szélirányt, s a nyíllal jegyzett szélirányból meggyőződtek, hogy a vihar által látogatott vidéken a kijelölt időben szárazon és vízen meghatározható körben egyarányu szélforgás keletkezett.

A tornado, tifun és hurrikane Keletindianban, Amerikában s a chinai tengerpartokon vagy a déli tengeren ugyanazon sajátságos jelleggel bir, mit tartama s folyama közben sohasem veszít el, holott néha hatszáz mérföldnél is nagyobb térímet foglal el. Ebből folyt aztán a következtetés. Az egész nem egyéb, mint légkörünk bizonyos részére szorított roppant körforgás, mely az átszármasztás törvénye szerint aztán odább odább halad.

Nevezetes tünemény, hogy ez a körforgás északon a bengáliai öböltől a Carribea szigetekig jobbról-balra észleltetett, délen pedig balról jobb felé. Haladásuk pedig mindkét részen oly egyenletes, hogy Faye csaknem hajszálvonalasig ugyanazonosnak találta. Az egyenlítő mindkét felén öszhangzat tapasztalható; ugyanezt észlelték a körforgásban, haladási irányban.

Ez a vihar törvénye gyakorlatilag; azonban még hátra volt az elmélet. Ki kellett kutatniok, ha vajjon a viharokat nem előzik-e meg biztos tünemények, melyekre aztán a hajósoknak építeniök lehetne. Mikor p. o. a cyclon közelsége érezhető, fölfedezhető-e annak központja, hol a lég-orsó leggyorsabban kering, hol épen e miatt legveszélyesebb a tartózkodás? Mivel a vihar nem áll egy helyben, de folyvást halad, miképpen lenne meghatározható annak iránya?

E kérdéseket is sikerült féligmeddig megfejtetni. Az egyenlítő táján biztosan mutató légmérő nehékes és folytonos esése a cyclon közelségét jelzi. Mikor a szél egy kissé hevesebben fúj, könnyen ki lehet találni a cyclon alakuló központját. Piddington ezt tanácsolja: „állj szembe a széllel az északi féltekén, nyujtsd ki jobbodat egyenesen, a légorsó központja azon a tájon lesz; a déli féltekén pedig balkezed felől. Ha a szél erősebben fúj s a légmérő gyorsan száll alá, a központ nines mesze. Ha a szél irányt nem változtatva gyorsan fúj, akkor a hajós egyenesen a lég-orsó torkába megy. Ekkor hirtelen nyugalom áll be; mert a cyclon kellő közepében van egy kis terület, hol, hogy úgy szóljunk, siri csend honol. Itt még az ég is tiszta kék s a hajós azt véli, tul van a veszélyen, de ez a kis terület folyvást odább halad, a hajós a veszedelem torkába ért.“

A tifun, cyclon, víztölcsér, forgószél, tulajdonképpen egy anya gyermekei. A forgószél például hasonló körülmények közt születik, mint a víztölcsér, a tifun pedig nagyobb terjedelmű forgószél. Mindegyiknek közös neve: *Vihar*. A cyclon is vihar, csakhogy ez már roppant terjedelmű. Ezelőtt a légűnieti észleleteknél rendkívüli nagy súlyt fektettek a villanyösszagra; az újabb elmélet ennek értékét jelentékenyen alább szállította, s egyszerűen mechanice fejtenek meg sok légűnietményt. Ellenfétes irányban, különböző gyorsasággal folyó vízáram öszszetalálkozása mechanice képi az örvényt s ennek tengelyét. Épen így tapasztalhatjuk ezt a forgószéleknél is, itt is csaknem mértani pontossággal számítható ki a körforgás gyorsasága. Az örvény hol kisebb, hol nagyobb, épen így van ez légkörünkben is; vannak két méternyi, aztán több száz méternyi átmérőjű forgószélek, de azért keringési törvényük egy s ugyanaz, mert folyvást a közép felé növekvő gyorsasággal körbe keringenek, a szél csak hullámozást okoz. A központi gyorsaság okozta aztán a pusztító rombolást, mitől mi annyira s méltán rettegünk.

A vihar törvényét számtani pontossággal meg lehetne határozni, ha légköri háborúk nem jönnének közbe; minthogy azonban a léghullámok a gyöngébbeket kiszorítják, a rendszeres forgást akadályozzák, ezért nem lehet mindig e törvényekre teljes biztossággal építeni; azonban e kivételeket leszámítva, a vihar törvényeinek föllállítását a tudomány egyik legszebb vívmánya gyanánt tekinthetjük, s remélünk lehet, miszerint itt még nem állapodtunk meg.

Mikor még valamely tudomány, mint például a légűniet-tan csak bölcsőjében szendereg, nem elég eszmékkel állani elő annak védelmére, kétségbevonhatlan tények menthették meg s fejlesztették annak ifjú életét. Először is le kell küzdeni a személyes, de azért hamis benyomások, az érzékcsalódásokat, melyek egész nemzedékeket kápráztatba ejtettek, annyira, hogy minden mélyebb tanulmány nélkül hitelesek gyanánt fogadták el a szászereket. A szervekre gyakorolt benyomás hirté változik, mely néha még a tudatnál is erősebb gyökereket ver az előítéletes emberben. Legtöbb a láttani csalódás. Számos ily csalódást tört már össze a természetű tudomány, de még nagy halmaz áll előtte. Tudja mindenki, hogy mi az a vihar; ideges lehángoltsága is sejteti az emberrel a vihar közelségét. Mindenki hallotta a menny dörgését, a

villám borzasztó játékát láttuk mindannyian s remegtünk, midőn a neki zúdult eső jégdarabok váltották föl, de ebből nem következnek ám, hogy mindenki szemléltet volna igazában a vihart. A látás és szemlélet közt nagy különbség van. Amaz merengésbe, rettegésbe ejthet, költői eszméket teremthet képzeletünkben vagy babonás hiedelmek szül; egyedül a szemlélet ösztönözhet arra, hogy a tünnemények természetét s eredetét nyomozzuk. A viharokat illetőleg egészen a tizenhetedik század közepéig az emberiség csak amaz első állapotban sinlódott. Az újabb kor tudománya ekkor született meg; addig előítéletek romjait állották el a fölvilágosodás útját; bámulták, látták a légtünneményeket, de nem értették.

A bábulo — nem szabad ezt összetévesztenünk a figyelmes szemléléssel — eltitkolhatlan aggályalyl nézi a fent alakuló jelenségeket; a vihar reája nézve csak oly helyi körülmény, mely bizonyos terre szorítokzik. A roppant légáramnak egy elszigetelt helyén lejátszott dráma képeben jelen meg előtte a vihar. Mindegyik szelvést előjatekkal kezdődik s nemcsak a végén, de a közepén is csattanó, az egészben beborul, a szelek elnémultak, de a nyugalom aggasztó, a hőség csaknem perzsel. A látókörön baljóslatu felhők mutatkoznak, melyek szeszélyes alakzatot öltve folyvást növekednek, az ég egészen beborul, a menydörgés moraja hallszik, villám villámra cikázik s egyszer csak teljes erejéből kitör a vihar. A szél föltámad, kezdetét vére a borzasztó dráma; zuhog az eső vagy pedig éles jegek hullnak alá, szétzuva mindent, mit megtámadnak. Az átalános zürzavarban minden felbomlik, pusztul, míg nem aztán a szél kidühöngi magát, a felhők szétfoszlanak, a haragos ég ismét felölti kedélyes arczát, a nap mosolyog, csak a föld s annak lakói sirnak.

Régi dráma ez, mely a természet szinpadán sokszor ismételtetik s nagyszerűsége miatt mindig ugyanazon hatást gyakorolja az emberi kedélyre. Ugy látszik, hogy a dráma lefolyása csak egy bizonyos helyen szüspontosul s ott van végkifejlődése is. Minden öszpontos hely föltálatlalt a drámai jelenetekben; meglepetés, aggály, végszetszerűség, a vihar által tönkretett szerencsétlen áldozatok. Magasztos tárgy a költők, festők s zenészek számára, de a tudomány a benyomásokkal korántsem elégszik meg. A figyelmes szemlélnék e benyomásokat leküzde, magababrára kell emelkednie, ki kell bontakoznia az előítélet súri kódéből s először is azon kérdést teszi föl, vajjon honnan s merriől keletkeztek a látkört elborító felhők. Megjegyí az irányát, aztán kikutatja, hogy több mérföldnyi távolban minő időjárás lehetett akkor, midőn a vihar még csak keletkező felben volt, az ő tartózkodási helyén; aztán az eltávozás irányát is kifürkészi szigoru pontossággal. Ha mindezt megtette, megjegyződi arról, miszerint a vihar nem hellejenségs volt s nem épen ott keletkezett, hol a bábulo gondolja. A villámás és menydörgés e tekintetben hasznos szolgálatot tett a tudomány. Mak régebben tapasztalták azt, hogy az északi tengerpartokról hozott borostyáknak valami különös sajátása van, mit villanyosságnak neveztek el. (Electricitas van, görög szóból származik: elektron = borostyánkő.) Mihelyt azonban a tudomány a tapasztalatat gazdag mezejére lépett, nyomára jöttek, hogy más uton módon is fejleszthető villanyosság, majd fölfedezték az érzék vezető erejét, továbbá a dörzsvillanyosságot; későbbben Dalibard francia tudós hegyes érczrudat alkalmazott az épületek tetejére s bebizonyította, hogy a felhők ép olyan villámszíktrát tartalmaznak, mit dörzsolés által magunk is ki tudunk fejleszteni.

A vihart tudományos szempontból először az 1788-ki borzasztó szelvéssé alkalmával tanulmányozták. Említett év jul. 13-án a nyugot Európa egy részén átvonuló vihar rettenetes pusztításokat tett. A francia akadémia Tessier abbét küldte ki adatok gyűjtésére. Ő két társával együtt elindult s az általa fölvelt vihar-térkép e nemben igazán páratlan, holott még akkor a légsúlymérőnek a légköri tünetekre alkalmazhatóságát nem ösmerték.

A térképeken egymással csaknem párhuzamos vonal biztos szabotossággal jelzi azon helyeket, melyekben jégeső esett. E két vonal közt s ezeken kívül három szalag mutatja azon vidékeket, hol csak eső znhogott. A vihar után bekövetkezett sötétség napfogytakozáshoz hasonlított; a jégszemek sulya átlagosan fél kilogrammra tehető

s különböző alaknak voltak. Sokat, nagyon sokat irtak már a jégesőről s végre is kénytelenek voltak bevallani, hogy származását kipuhatolni nem tudják. Faye is megkísérelte ezt s talán legalaposabban. Azt mondja ugyanis, hogy minden vihar különböző terjedelmű légköri örvény, mely folyvást lefelé nyomul. Népiesen fejze ki magunkat, az örvény a magához ragadt tárgyat addig forgatja, míg nem az egészen fenekére kerül, mit minden uszó test tanusíthat. Az örvény által megkapott tárgy keringése nem szabályos kóralaku, mert akkor folyvást egy színvonalban keringene, de mindig beljebb-beljebb vonuló kupalakú körfolyam, mely lehet legalább enuscsban végződik s ez a csu lehat aztán szelesebb avagy keskenyebb. A légkör felső rétege nagyon hideg; az itten lebegő felhők parányi jégszálcákból állanak, mit a léghajósok is állítanak. Ejégszálcások, a rendkívüli hideg lég, a mint a légköri forgószeklek által az alsóbb rétegekbe jutnak, az itt előforduló légemű anyagokkal öszekeveredvén, megsűrűdnek s azokat is megfagyasztják, épen úgy, mint mikor a meleg szobába vitt s hideg vízzel telt pohárra a meleg gőzharmat alakban rakódik le. A jégszálcák is magához vonja, megfagyasztja a forgószeklebe kapott melegebb légrétege anyagait s így alakul a jégszem. Láthatjuk, hogy egy-egy fölkerekedett forgószél mint kapja föl utcaáinkat a homokot, apró kavicszemekeket s mint viszi e tokeket magával odább, sőt nagyobb vihar alkalmával sulyosabb tárgyakat is pehelymódra rápít tova.

A parányi hópelyhekből alakult jégszálcák körutjuk gyors forgása közben magokhoz vonzzák a légkör melegebb anyagait s így növekedve zuhannak alá különféle alakzatot öltve magokra. A jégszemeket tartalmazó forgószeklek aztán itt-ott lerakva terheiket, folytatják útjokat a lég hullámain keresztül, rettegést okozva a szegény halandóknak.

Az orkánok szomorú statisztikájából is sorolhatunk elő egy pár adatot. Leggyakrabban a forró égőv alatt fordulnak elő s különösen nyugot Indiát keresik föl. 1831-ben irtóztos orkán futotta végé e vidéket; a hol csak megjelent, mint könnyű labdát dobálta el a házakat, a legnagyobb fákat, mint fűszálakat tépte ki. Barbadosban a vész közelgését a lakosság megsejtvén, a házakat sokan eltorlaszolták, de ez sem ért semmit sem; még három láányi vastag falakat is ledöntött. Az egész város lakossága a mezőre futott, holott itt sem lehetnek biztosan, mert a zóporral vegyes forgószél óriás fákat, háztetőket hordott minden felé. Az összehordott halmaizk alá menekültek, de egy másik szelrehal és menhelyet is semmivé tette. Képzelték, hogy minő borzasztó vihar lehetett az, mely a bástyára szegzett tizenkét fontos agyut minden készletével együtt fölemelte s mintegy száznegyven méternyi távolságra repítette el. Ugyanakkor St. Vincent városa tökéletesen romba döntetett; St. Pierre-ben több mint ezer ember veszett el, magában Martinique-ben kilenczezer ember lett a vihar áldozata; Fort-Royalban a kórház dőlt össze s ezerhatszáz beteget temettek el a romok, ezeken kívül a város lakosságának jelentékeny része vesztette el életét. Az európai orkánok eme viharokkal össze sem hasonlíthatók, legalább eddig úgy olvastuk és tapasztaltuk. De most a szeszélyes természet, mintha Indiánok képzelte volna magát, valóságos tornado-t küldött hazánkra is, mely több vidéken rombolta szét a szorgalmas munkálkodás drága gyümölcseit. Szerencse, hogy szákadnak által alig fordul elő egyszer ilyen vihar a mi égaljunk alatt, mert készületlenül találma s életet árán tudnánk okulni. Vajha a vihar krónikájába ne kellene több íly szerencsétlen évet bejegyezni, mint ez a mostani, de ez is adhatja azt a tanúságot, hogy városaink, ha már egyszer ily vészes helyen fekszenek, a rohanó ár ellen biztos védgáttal vétessenek körül. Az élet- és vagyonbiztonság követeli ezt.

Könyves Tóth Kálmán.

Eleven drágakövek.

Igy nevezték el a kolibrikat már a legelső utazók, kik ama tájakra vetődtek, hol a madárvilág e miniatüre-kiadása otthon érzi magát. Minthogy a népes kolibri-családnak legelőbb is a legapróbb fajai lettek ismeretesebbek, a legtöbb európai nemzet nyelvében oly nevet adtak e szép kis állatoknak, hogy meglepő picizynségök

már az elnevezésben magában ki van fejezve. A francia például *oiseau-mouche*-nak (légymadárnak) nevezi a kolibrit, mert kis termetéről s aránylag elég nagy és sajátosságos zummogó szárnyaikról itélve első tekintetre valami tarka légyfajának gondolták. Innen származik annak nevének is: *humming bird*, zummogó madár. Magyarul is megkíséreltük — ha jól emlékszünk, Hanák Ker. János is a többek között, — a kolibrit természetnek és rendkívül szép, kedves alakjának megfelelően *piczi delice* névvel felruházni, de ez az elnevezés maig sem tudott népszerűsége vergődni, s a ki nálunk e kis állatot ismeri, inkább az eredeti *kolibri* név alatt ismeri.

E finom kis teremtetek az ó- és középkorban teljesen ismeretlenek voltak és csak Amerika fölfedezése után nyertek tudomást létezéséről az ó-világban, mert a kolibriik valamennyi faja csupán a két Amerika forró és mérsékelt égöve alatt él, különösen pedig a forróóvi nap által rekkenővő hevített őserdők árnyában. A fordító köröket sohasem hagyják el, hogy azokon túl állandóan megtelepedjenek s ha megtörténik is néha, hogy némely nagyobb és erősebb fajok nyáron át egy dél, mint észak felé a mészéket övi tájakra is átrándulnak, rögtön visszatérnek a terítő vonalak közé, mihelyest a tél közeledését megérzik.

Első ekleit a kolibrikról ama kalandorok irataiból, kiket korántsem a tudományomok, hanem az arany után való vágý vezérelt az új világba, 1558-ban történt, tehát Amerika fölfedezése után 66 évvel. Akkor ugyanis Thevet és Levy, Le Villegaignon utitársai, ki 1556-ban Amerikában egy francia gyarmatot szándékoztak alapítani, egy munkát adtak ki „Les singularités de la France antartique“ cím alatt (ugy neveztek akkor Braziliát) s e műben a kolibrikról is említés van tve. A későbbi, de szerföltt felíletes adatok Garcilaso, Ximenez, Acosta, Gomara, Hernandez s más spanyol-amerikai írók könyveiben találhatók. Nehány kolibrikfajnak első rajzait s meglehetősen jó és kimerítő leírásait csak a XVII-ik század végén tettek közzé Sloane H., Catesby, Labat, Rochefort és mások.

Azonban oly leírást, mely a természet e csinos alkotásainak némileg megfelel, Rochefort és Permin nyomán, csakis a nagy Buffon nyújtja a világnak, ki korszakot alkotó nagy természetrajzi művében következőleg írja le a kolibrit:

„Az összes élő lények között egy picizyn és kedves alakjára mint bámulatos szingazdagságra nézve a kolibri áll első helyen. A művészet által csiszolt nemes érzék és drágakövek a természet e pompás eleven ékszeréhez távolról sem hasonlíthatók; a kolibri a természet valódi remekműve. Minden adományával elárasztá azt, melyek a többi szárnyasoknál csupán egyenként jutottak. Könnyedség, gyorsaság, ügyesség, kellem és szemkápráztató szingazdagság — mindez föltálatlalt a kolibriknál. Tollain s smaragd, rubin és homályosít egy s gyönyörű tollazatát sohasem homályosítja el a föld porával, minthogy mint valódi légies tünnemény, a földre sohasem szokott leszállani; ott él mindig a levegőben, virágról virágra röpkedve, melyeknek üdesége és színpompája benne is oly nagy mértékben van meg; a virágok méze és illata kezei táplálékát s ezért csak oly vidékeken lakhatik, hol a virágok örökké virulnak.“

A „Tálgangó, — írja Denis Ferdinand „Tájképek a fordító körök alatt“ című utirajzában, — a görögöknél a lélek jelképe volt; nem csodálkozhatunk tehát, ha a kolibri is, e sylphid-szerű és legfinomabb tollazatu kis madár, ugyanily képzeletre szolgáltató alkalmat egyik braziliai törzsnél. Sőt a régi mexikóiak hitregészetében is föltálatlaltjuk a kolibri nyomait, a mennyiben az aztekek hiedelme szerint Toyamiqui, a mexikói hadisten, az istenek védelmében elesett harcosokat a nap fényes palotájába vitte s ott a legszebb kolibrikká változtatta őket.

Az elnevezések, melyeket a kolibrik az általok lakott nagy terjedelmű vidéken ugy az ottani benszülöttektől, mint az európai hódítóktól nyertek, s különböző népek fölfogásához, képzőlet tehetőségéhez és műveltségéhez képest különbözők ugyan, de azért e csinos kis teremtetünk saját-ságai, szokásai és ismertető jelei majd minden elnevezések által jelképezve vannak. Az indiok Braziliában, ama nomád törzsek, melyek Guayana és Guyana ősernegyeteinek mélyében élnek, azok az ugynevezett vadak, kik teljes életüket a természet tünneményeinek akaratlan szemléletében töltik el, a kolibrikat következő

jelképi nevekkell ruházták fel: „Napsugarak“, „a napcsillag hajszálai“, „zummogó madarak“ (innen az angol „humming bird“ elnevezés), legalább ezeket és ezekhez hasonló fogalmakat jelentenek déli és Közép-Amerika benszülötteinek ama szavai, melyeket az említett spanyol-amerikai írók a kolibrik jelző gyanánt könyvekben fölemlítettek.

A spanyolok a kolibrikat rendkívüli könnyedségök és picizynségök miatt „tominók“-nak nevezték, mert a tominó legfeljebb 12 grán sulyu. Ez az elnevezés valamennyi közt legköltőietlenebb s élénk ellentétben áll a spanyolok ismert költői érzékével. Nem sokkal finomabb ennél a francziák „oiseau-mouche“ (légymadár) elnevezése sem s a mellett még helytelen is, a menyinyben a kolibrikfajok közt később meglehetősen nagy termetűeket is találta.

Az Antillák szigetén és francia Guayánában (Cayenne) élő kreolok zummogó madárnak és fru-fru-nak, míg Brazília kreoljai legszebben és legtalálhatóbban „chupa-flores“-eknek (virágmadaraknak) nevezik a kolibrikat.

Irodalom és művészet.

Magyarország természettudományi és matematikai könyvészete 1472—1875. A természetudományok által 100 aranynyi jutalmazott pályamunka. Készítették Szinyei József az egyetemi könyvtár első öre és dr. Szinyei József (apa és fia). A harmadikét nagy (szótári) ivre terjedő sulyos kötet, csak a könyvészetet, vagyis az önállóan megjelent munkák címeit foglalja magában, négy százdalból. A 1—868 hasábj betűrendben a szerzők nevei szerint sorozza a megjelent munkákat, a mi sok esetben könnyíti, sok esetben azonban nehezíti a ráakadást, mikor t. i. a tárgy van eszünkben s a szerző neve nincs. Sok munka pedig a szerző neve nélkül jelenvén meg, az ilyeneket külön kelle végül sorozni s ezek a 869—942 hasábjokat töltik be, ismét nem tárgyak, hanem évszámok szerint rendezben sorozva, a mi már második rendezési elv. A harmadik végül a szaklapok és folyóiratok, s az Évkönyvek és Naptárak (943—988), mely viszont nem a szerkesztők neve, hanem ezimeik szerint vannak betűrendbe véve. Ez oly tarkaságot ad a könyvnek, a mi csak nehezíti az eligazodást. Végre a kimaradt szerző-nevek Pótlékban állnak a kötet végén. A gyűjtők szorgalma mindenesetre nagy dicséretet érdemel; a teljesség kérdésében, természetesen, érdemleg nem szólhatunk hozzá. A nagy és díszes kiállítás kötet ára 4 frt, a mi aránylag olcsónak mondható.

Költészettan, középtanodai és magán használatra; írta Erdődi Dániel a magyar nyelv, irodalom és történet főgym. ny. r. tanára. Második, átdolgozott kiadás. Négy, Farkas s a másik Erdődi (Béla) hasonló tárgyú tankönyveinél sem jobb, sem rosszabb. Olyhelyt nagyon is részletes, meghatározásaiban pedig is sokszor nagyon is felületes. A költészet műfajainak felosztásában sok a felesleges, szórászhasogatás s indokolatlan. Példatára, a mi mindig a legönkényesebb, nem a legnagyobb szerencsétlen is ir összevágatva. Hogy a szerző, ki verseket is ir, önmagát nem felejtette ki, megbocsátható. De hogy Sebők Árkádtól (!) három lapra terjedő idyllt (vagy mit) vett föl, Kondor és Bende beszélgetését „A búbiás, vagy: munka után te-nység (1) a jólté“ címűt, az már még is sok. A 300 lapra terjedő nagy kötet ára csak 1 frt 50 kr. Az Athenaeum nyomdája elég csinosan állította ki; már 1879 van rajta évszámul.

„A keresztény műarchaeologia encyclopaediaja“ című munkára, mely kiváló tekintettel lesz a hazai műemlékekre, nyitott megrendelési felhívást dr. Czobor Béla, muzeumi segédőr. E mű a szerző „Középkori egyházi művészet kézikönyve“ című könyvének teljesen áldolgozott és kibővített kiadása lesz. Ki fog terjeszkedni a keresztény műarchaeologia összes ágaira, a különféle korszakokból fönmaradt hazai és külföldi nevezetesebb műemlékek tárgyalására, a mire nézve nemzeti muzeumunk gyűjteményeiben dús tárgysorok áll rendelkezésre. Szerző oly encyclopaediikus segédállványt ohajt nyújtani az egyetemi és lyceumi ifjúság, lelkeszkedő papság s hazai emlékeink iránt érdeklődő művelt közönség

kezébe, melynek kalauzolása mellett megtanulhatják a középkori műveket megérteni és becsülni, esetleges hiányait pótolni, végül a valódi egyházi műizlés szellemében új tárgyak készítését vezetni és ellenőrizni. A körülbelül 20—22 innyi, díszes kiállítás s mintegy 250 ábrával illusztrált, nagy 8-ad rét alakú kötet árát meleg pártolás reményében 2 frta zabta. A megrendelés levelezési lapon e hó végeig kéri beküldeni czime alatt a nemzeti muzeumba. A má januáriusban fog megjelenni s a megrendelőnek utánvételek megküldeni.

A „Budapesti Szemle“ a jövő évben már nem a Ráth Mór, hanem a „Franklin-társulat“ kiadásában fog megjelenni.

Gyulai Páltól a „Vörösmarty életrajza“ második s bővített kiadása már sajtó alatt van s nem sokára megjelenik, kinyomatva az író saját költségén. Ugyan az ő rendezésében már a jövő hóban megkapjuk *Madách* Imre költeményeinek kiadását az „Athenaeum“ társulattól.

A Keresztény Magvető legújabb (XIII. évi. 4) füzeté, meg az imént elhalt derék szerkesztő Simén Domokos neve alatt jelent meg; s újra érezteti az egyházi tudományos irodalom vesztességét, melyet elhunytával szenvedett. A füzet méltó előzőihez. Fő czikkei közt érdekes és tanulságos Gr. Kunén Géza tanulmánya „Müller Miksa a vallás eredet és fejlődéséről.“ Iskolai törtéjtője az unitáriusok kolozsvári főtanodájára s érdekes és sz. kereszturi középtanodáira terjed ki. „Különfélék“ rovattát érdekes egyházi s iskolai kisebb közlemények töltik be. A folyóirattól két-havonként jelen meg egy-egy füzet s az évfolyam előfizetési ára csak 2 frt.

A paedagogiai társaság, mely csak pár hóval ezelőtt alakult meg, az egyetemes tanító-gyűlés alkalmából kiadta évkönyvének egy részét, mely az alapszabályokat, egyesületi tudósításokat s az eddig tartott előadásokat tartalmazza. A tagok száma 230; az alapszabályok értelmében, ha 500 tag lesz, a társaság paedagogiai könyvtárral vállalatot ad ki. A jelen évkönyvet Dr. Kiss Áron titkár szerkesztette.

„Iskolai és népkönyvtár“ czimml Dolnay Gyula új havilapot indított, mely kizárólag az iskolai és népkönyvtár-ügygyel foglalkozik. — Az első szám szeptember elsején jelent meg a következő tartalommal: 1. Az olvasóshoz. — 2. Program. — 3. Az iskolai és népkönyvtárak szervezésének alapelvei. — 4. A szervezés időszériusége. — 5. Magyarországi példák. — 6. Az iskolai takarékpénztárak kérdése, kapcsolatban az iskolai és népkönyvtár-üggyel. — 7. Az iskolai és népkönyvtár a III. tanító-gyűlésen. — 8. Amit a ponyvánk árulnak: 1. Csizó, 2. Tóbiás áldása, 3. Uj Paprika Jancsi, 4. Uj földünk Bosznia. — 9. Vegyes közlemények. — Az előfizetési ár egész évre 2 frt.

„Hunyadi Költemények“ czimű 15 innyi műre hirdet előfizetést Lippáról Városh Mihály polgáriskolai tanár. A munka a Hunyadiakra vonatkozó költeményeket tartalmazza s ára 1 frt. A tiszta jövedelem a Lippán felállítandó kisdudóvó javára fordíttatik.

„A rajzolás elemei hálózathban.“ görbe és egyenes vonalokból alkotott szablatközi rajzminták népis-kolák számára. Összeállította s kiadja Weinberger Alajos, fővárosi osztálytanító. Második kötet, 5-ik füzet, tíz lappal. Előfizetési pénzesék, egy kötetre 1 frt 50 kr. Weinberger Alajoshoz (IV. kerület muzeum körút 17. sz. Budapest), küldendők. Bolti ára: 2 frt. Egy-egy füzet 20 kr.

Rogeaard Ágoston, a szellemes francia író viszájott Budapestre Triestből, s a XIX. század francia irodalmáról fog 16 előadást tartani. Addig is magánleckeiket ad, kénnyul-utca 13. sz. a. lakásán.

A miskolci károsultak javára emlékkönyvet terveznek, melyhez a legjobb írókat igyekeznek megnyerni. *Színay* miskolci fényképész pedig „Miskolci gyűlés“ cím alatt állítja albuma a pusztulásról fölvelt képeket, melyekhez magyarázó szöveg is járul. Előfizetési ár 10 képre 3 frt, 6 képre 2 frt, s jövedelem tíz százaléka jut a jótékony célnak.

A nemzeti színházban a mult pénteken adták először elő Corneille „Cid“ című öt felvonásos tragédiáját, Greguss Ágost újabb fordításában, mely a Kisfaludy-társaság kiadásában 1873-ban jelent meg. Ha „Cid“ első előadásáról szólnak, akkor ezt csak emez újabb fordításra kell érteni, mert régiebb fordításban a híres színű már évtizedek előtt megfordult szinpadunkon s az elegans Eszdevnyák kitűnő szerepe volt a lovagiaság legfőbb eszményképe: Rodrigo. — „Cid“, mint tudjuk, a francia dráma megteremtőjének, a „nagy“ Corneillenek

leghíresebb, szini hatásra mindenesetre legkitűnőbb darabja, melyre büszkén tekint több mint két század óta minden francia s nem tud irodalmi termékre nagyobb dicséretet, mint Cid. Az volt mondhatja róla, hogy „oly szép, mint Cid.“ Valóban, a mi a klasszikus nyelvet, a szárnyaló díkeziót, a kifejezések határozott és választékos voltát, az egészen végig ómló nemes ilátszat, a tárgyul vet alakok szép, magasztos vonásait illeti, Cid megérdemli azt a kegyeletet, melylyel a francziák viselkednek iránta s kétségtelen sokat tett e darab is arra, hogy a francia író lovagias nemzetté váljék. — De mi a dráma egyéb, kellékeit illeti, azok már sok tekintetben nem felelnek meg a mai kívánalmaknak s a mű nagy előnyei nem kárpótolnak többé hiányaiért, melyek a valóság, a természetesség, az igazi élet megkapó színeinek hiányában keresethetők és abban, hogy Corneille alakjai a fejükkel szerepelnek ott is, a hol szívüknek volna szerepe s legnagyobb szenvedélyeket, indulataikat is ráérnek mintegy analýsálni a néző szeme előtt. S ha a Schlegel-féle elvető bírálat Corneillel szembe fordítva is igazságosnak, Lessing, sőt a francia Voltaire is jogosan mutatott rá a nagy klasszikus nagy hibáira. — Mindazonáltal helyes volt e darabot szinpadunk fölleveníteni, mert illő, hogy ha saját dráma-irodalmunk termékei egy színház műsorát kitöltöni nem bírják, az idegen irodalmakból a legnevezetesebbeket mutassa be. — Hanem színészeink igen nehezen tudták magokat bele találni az idegen légkörbe. A nagy Emre szépen szavalta Don Rodrigót, de a szenyedélyből, melegségből nem birt beléje eleget önteni. Hasonlót mondhatunk *Felekine* Jiménájéről is, ki egyes sikerült jeleneteivel még inkább feltűntetve az egész alakításnak a kellőnél alantibb színvonalát. Uarrácát, a királyleányt *Jászay* Mari asszony, Don Fernando királyt *Komáromi*, Don Gomez *Szigeti* Imre, Don Diégót *Kovács* Gyula adták, csak részben sikerülten.

A népszínházban e hó 13-án került először színre Varga János három felvonásos eredeti népszínműve, „A malom alatt.“ A szerző jól ismeri a „Vasárnapi Ujság“ közönsége, melynek sokszor volt alkalma olvashatni zamatos, népszerű nyelven írott cikkeit, melyeknek tárgya többnyire a magyar népet ismertetésre részesít. Csak nem rég jelent meg négy elismertében volt műve is, a „Babonák könyve.“ Oly írótól kaptunk tehát népszínművet, a kinél jobban a népeletet kevés ember ismerheti, mivelhogy a szerzőnek már évek sora óta irodalmi tanulmánytárgya volt. Ez előnyét a színe hozott népszínműben is érvényesíteni tudta s a nyelv tekintetében szintén teljes elismerést vívott ki. A jeles író azonban nem bizonyult époly jeles dráma-írónak, habár itt is elvitatathatlan az az érdeme, hogy azt a tért, melyen az eddigi népszínművek mozogtak, kiterjeszteni igyekezett, hozzá hódítván a történeti háttért. A mű ugyanis az 1831-iki kolera idejében játszák, midőn a járvány folytán felízagott népet könnyű szerrel sikerült félrevezetni néhány csavargónak, hogy az urak esküdtek össze a köznép kiirtására, azok terjesztik a rágalyt, megmérgezik a kutakat stb. Vargának sikerült jellemezni ama kort, sőt az osztályokat is kidomborítá, melyek az időben szemben állottak: a buta, tudatlan, könnyen lázítóba s erőszakoskodásokra csábítható népet; a gőgös uri osztályt, mely hagyományos előítéleteivel nem bir szakítani, s végre, mint egy új korszak úttörőjét, az értelmis, gondolkodó, demokratikus érzelmű középosztályt. De egyeniten már nem tudott. Egyes alakjai érhetetlenek, körvonalaik elmosódók, jellemök ingadozó. Ehhez járul a kuszált mese, melynek egy-mást váltogató, hirtelen részletei a cselekmény biztos fejlődését nem engedik meg. A darab mozgató ördöge Hamza Vendel molnár mester, a ki gyűlöli az urakat s csak alkalomra les, hogy a népet ellenők lázítsa. Ennek van egy apjához méltó leánya, Sári, a ki szerelmes Kotormány Lacziba, de ez egy árva leányt szeret, a ki szolgáló Kehidainé földesszony kastélyában. A föllázadt nép dühétől ez a leány, Boris, menti meg a kastély lakóit, miután a lázadók vezére, Laczi is pártjára állt. Itt egy új dráma szövődik a mesébe: Kehidainé leányának szerelme a kasznár fiához, Orbán Jenő huszárkapitányhoz, kik titokban össze is kel-

nek a kastély sirboltjában, mire Kotormány Laczi egy folyosón kivezeti Jenőt, hogy a lázadó nép ellen katonai segítséget hozzon. — Ezt megtudták a lázadók, új rohamot intéznek a kastély ellen, de a katonaság megérkezik. Hamzasát a fő-fő czinkost elfogják, a véstörvényszék elé állítják; Kehidainé leánya a Jenőé, Boris a Laczié lesz. Sárít a küzdelem alatt tévedésből saját atyja lövi agyon. — A darab, habár az első felvonás után hívták a szerzőt, daczára nebuly szép jelenetének, nem nyerte meg a közönség tetszését, csak Soldosné (Sári) és Vidor (Laczi) szép énekét tapsolta és újrátartta meg.

A budai várszínházban e hó 16-án rendkívüli előadást tartottak a nemzeti színház tagjai a mozgóitottak családjainak fölségelésére. Az előadás minden tekintetben rendkívülinek mondható; már azért is, hogy a rendes színi idény a várszínházban csak október elsejével nyílik meg. De rendkívülivé tette az is, hogy előadásra oly műfajba tartozó darabot választottak, mely egykor ugyan igen szépen virágzott a nemzeti színpadon, de a népszínház megnyitása óta nem tartozik többé a nemzeti színház által művelt genre-ek közé: népszínművet t. i. és pedig Szigeti Józsefnek „*Vén bakancsost*,” melyet a benne előforduló újvezetési és katonai jelenetek mintegy alkalmivá is tettek ezúttal. És végre a mi ez előadást ünnepiztette, még az is, hogy a nemzeti színháznak mind drámai, mind operai, mind pedig ballet testülete összeműködött az előadásnál. A jó öreg Réthy Mihály bravurszerető, a vén bakancsost, most *Újházi* Ede játszta, szépen, érzelmmel, úgy hogy egyáltalán nem vált feledhetetlen elődje szégyenére; Frieziből *Víziról* csinált mulattató burleszk alakot. Sugár Laczit *Odry*, Lidit *Nádalné* adta, operánk e kedvelt tagjai, kik új játékkal, mint különösen szép dalaikkal többször ragadták viharos tapsokra a közönséget. Ilon szende szerepe *Márkus* Émilja kezében volt, Vörös csaplárt *Sánta*, a kántort *Bercsényi* játszta. De még a jelentéktelen szerepek is, melyeket máskor harmadrendű tagok szoktak játszani, a legelső művészek kezében voltak, így pl. *Nádai* a verbunkos huszárkaplárt, *Feleki* egy öreg pört, *Scathmáryné* egy paraszasszonyt adott a „népsegből és katonaságból.” Az előforduló csárdástánczot a ballet legjobb tagjai járták, az első párt Rotter Irma a prima ballerina, Róka Janival, az ország első magyar jellemtánczosával, kit már évek óta nem láttunk a színpadon. Az előadás mind művészi, mind anyagi tekintetben kitünően sikerült s nem egy nézőben fölmerült az óhajlás, vajha ehhez hasonló népszínmű előadásokat láthatnánk a népszínházban is. A közönség egészen megtöltte a nézőtér s bizonyosan megföltötte volna akkor is, ha háromszor akkora a színház, mint a miylen. Az ülőhelyek már egy héttel előbb el voltak kapkodva s a nemes cseléra begyűlt összeg hír szerint megüti a hétszáz forintot.

A kortes-szó magyarázatához tisztelt kézből a következők adalékot vettük:

Osodálkozva olvastam a „*Vasárnapi Ujság*” f. évi 35. számának 556. lapján, a „*kortes*” szónak a „*Nyelvör*”-ből átvett erőszakos, s igen messziről hozott magyarázatát.

Telhet annyira nem ismerjük már a legközelebbi mult évtizedek történetét sem, hogy a képzelet világából kell pótolnunk a tapasztalat hiányát? A ki a harminczes években élt, s a gyermek koron túl haladtott, olvashatta a Spanyolorszában kiűzött polgárháború eseményeit, a karlisták és krisztinóák közötti véres harcokat, s a *spanyol cortesek* örökös viszálykodásait és pártoskodásait; s tudnia kell: hogy azon időben a „*cortes*” szó a pártoskodással egyértelműnek vétetett és minthogy ugyanazon időtáiban nálunk is megindult a meggyökös és szabad- elvű ellenzék s a konzervatívok közötti harc, nem találtunk a pártosnak és pártoskodásnak kifejezésére alkalmasabb szót a spanyol „*cortes*”-nél; miből aztán „*korteskedést*” csináltunk. A „*kortesek*” pedig nem igen szoktak „*udvarolni*,” sem „*tisztelegni*”; és ha valakinek „*kisérété*” képezte, az legfőkébb a „*tyukodi*” és „*csengeri*” ölmösbotok módjára történhetett. Hogy a spanyol *cortes*, francia *cortege*, olasz *corteccio* egyeredeti-e a latin *curia*-val, a fölött nem akarok vitatkozni. Innen a rómaiaknál az udvartelkek szerinti gyűlések: „*comitia curiata*.” En csak azt akartam megvilágítani, hogy a nálunk indigenatust nyert „*kortes*” honnan származott, mikor kezdett használati, és kezdetől fogva minő jelentéssel bírt. — *Dr. Pados János.*

Közüntézetek, egyletek.

A műcsarnokban október 5-én kezdődik az új kiállítás. Ebben a magyar festők és szobrászok ezúttal jelentékeny számmal lesznek képviselve, de külföldi nagyhírű művészekből is több festményt vár az intézet.

A muzeum régiségtárában most készítik a nagy lajstromot s az érme, őskori tárgyak, római fel-

iratok s antik szobrok másolatainak tárgyjegyzéke már el is készült. A közönség használatára új kalauz-könyvet is fognak nyomtatni. A nemzeti muzeum az iparműzeumnak engedte át összes iparcikkeit, majoliká és porcellán tárgyait, melyek több száz darabot tesznek.

A honvédegyetlek országos gyűlése október 6-án lesz. A vasutak igazgatóságai fölkérték mérsékelt áru utjegyek kiszolgáltatására; az azonban minden kiküldött képviselő csak egy árkeredvezményt, az az illető vasut igazgatóságától, — melynek vagonán utazik — igazolványt mutat elő. Ilyen igazolványok csakis Budapestről küldhetnek el az egyletek elnökeihez. Hogy tehát a kiküldött képviselők ezen árkeredvezményben részesülhessenek, fölkérnek az illetők, hogy Krivácsy József ezredeshez (ülöl ut 1. szám) forduljanak.

Alapítvány. Az írók segélyegylete alapítójének gyarapítására néhai dr. Kovács Sebestyén Endre gyászoló családja 2 drb 100 frtos földhitelintézetét záloglevelet küldött az egyesület pénztárába. Ez alapítvány az elhunyt jeles orvos és tanár nevére jegyeztetett be.

A fejtekmény és Székesfehérvár városi történelmi s régészeti egylet alapító tagjai közé közelebb József főherczeg 6 fensége és Rónay József ur lépnek 100—100 frt alapítvánnyal. Az egylet Szótyény M. László főispán vezetésével most szépen halad s napr 1-napra gyarapszik.

Egyház és iskola.

Az orvosi egyetem új boncztermét e hó 17-én nyitották meg. Az üllői uton most épülő egyetemi telep második díszes palotájában van ez. A bonczterem egyszerűen, de igen czélszerűen van berendezve, és körülbelül 200 egyéni fogad be. A padok úgy vannak készítve, mint valami vegytani teremben, fokozatos emelkedéssel. A terem akusztikája kifogástalan. — A tanterembe nyíló mellékszobából 10 órákor lépett be dr. *Lenhossék* rektor, dr. Baudis segéde kíséretében. A teremben hangos előzénssel fogadták. Lenhossék beszédet tartott, üdvözlőlvén a tanulókat és szorgalomra, az előadások látogatására buzdított őket. „En az új palotában is az önk régi barátja és tanácsadója maradok!” mondá beszéde végén. Ezután a rektor-tanár életét ő felségét, Trefort minisztert, és a tanévet megnyitottnak nyilvánította. Az előadás hétfőn kezdődik.

Szász Károly az egyetemen a téli félév alatt Miltonról és az „*Elvesztett paradicsomról*” fog előadásokat tartani, pénteki napon, 5—7 órákor.

Kossuth Lajos az egyetemi olvasókör megválasztás dísztagjának s az erről szóló okmányt születésnapjára, e hó 16-ikára küldte el neki. Az oklevelet Posner K. Lajos műintézete nagy díszszel állítja ki.

Mi ujság?

Sebesült és beteg katonáknak majd minden nap hoznak a fővárosba. Kevés közöttük a magyar, mert ezeket nem a magyarországi kórházakban helyezik el. Török foglyokat sem hoznak ide, hanem viszik őket Olmütz és Józsefstadtba. A sebesülteket és betegeket sokan látogatják, s mindenki meggyőződhetik, hogy gondos ápolásban részesülnek. Várják a királyné látogatását is. E hó 18-án báró Edelsheim-Gyulai katonai főparancsnok tetti látogatást az úgynevezett barakkkórházban, hol akkor 650 sebesült és beteg volt. A fővárosi hatóság által kiküldött segélyező bizottság több tagja és Kamermayer polgármester szintén meglátogatták a kórházakat. A fővárosi körökben nagy az érdekltség a harcztér szerencsétlenei iránt, s ez érdekltséget szomorú fokokzák napról-napra azok a hosszú névajstromok, melyeket a hadügyminiszterium közöl a lapokban az elesettekről, sebesültekről és eltűntekről. A jótékony egyletek megindították a mozgalmat a gyűjtések eszközésére; a belügyminiszteriumhoz is jelentékeny adományok érkeznek, s a megyei és városi hatóságok körében gyűjtő bizottságok alakulnak. A jótékonyág gyakorlása által minden oldalról annyira igénybe vett közönség megozása a maga fil-lérjeit vagy forintjait, hogy e sok csapás közt könyveket szárazszon és sebeket enyhítsen. Megemlítjük itt, hogy a dunaparti korzó egyik leglátogatottabb kávéházának bérloje, Steingassner ur, egy délutáni jövedelmét ajánlotta föl a sebesültek s a fővárosi mozgósítottak családjai segélyezésére. A bevételt négyesületi hölgyek ellenőrizték s a tuskánai ezred zenekara játszott. A jövedelem 500 frt.

A háboru által sújtottak segélyezése ügyében az orsz. *kisdedvői egyesület* gyűlést tartott Tisza Kálmánné elnöklete alatt, s elhatározta, hogy felhívást intéz a főváros összes négyleteihez, állapítanak meg a négyletek bizonyos eljárásai módját a harcztér esetek, vagy munkaképteleneké vált nejeik és gyermekeik segélyezésére irányzott működésükben, nehogy az egyik egylet zavarja a másikat, különösen a gyűjtésekben s hogy a segélyezés is tervszerűen vitessék keresztül. Az egylet a maga részéről a harcztér eseteknek árvaiból most fölvesz intézetbe tíz 3—7 éves gyermeket s későbbben is ilyen árvaiknak fog elsőbbséget adni a fölvetélnél. A jövő években benlakó képezdei tanítványok felvételénél szintén esettek, vagy munkaképteleneké váltak leányai s özvegyei fognak tekintetbe vétetni első sorban s végre elhatározta a választmány, hogy a miniszterium beleegyezésével az idei országos sorsajti eredmények ezen egyletek első részét szintén felajánlja az ele-ettek és munkaképteleneké váltak családjainak segélyezésére.

A Deák-mauzóleum építését október elején kezdi meg. Minthogy a mauzóleum azon kápolna helyén épül, hová Deák Ferencz koporsóját ideiglenesen elhelyezték, a koporsót, valamint a rajta levő számos koszorút egyelőre más sirboltba kell átvinni. De az országos bizottság az e cselra ajánlott Ganz-féle családi sirboltot el nem fogadta s így a tanács ez ügyet legközelebb ismét tárgyalni fogja s esetleg javaslatokat teend. Deák emlékszóbrára a mult hóban 69 frt 94 kr jött be, az ideig a hivatalos lap kimutatása szerint 125.843 frt 40/5 kr.

A Deák-szobát, melyben a nagy hazafiról fennmaradt emléktárgyakat állítják össze, a nemzeti muzeumban a könyvtár utolsó termében rendezik be, s bejáratul ajtót törnek hozzá a régiségtárhoz vezető folyosó falán át. A teremben a Deák-ereklyéken kívül egyéb becses emléktárgyak is lesznek: Széchenyi, Petőfi, József nádor stb. ereklyéi. A falakat hadi zászlók és czimerek díszítendik a Rákóczy- és Kossuthkori szabadságharcok idejéből.

Klotild főherczegnő és a vallásszabadság német földön. József főherczeg neje, Klotild főherczegnő pár hét óta gyermekeivel és udvari kaplányával Norderneyben időz. Porosz lapok érdekes epizódot említenek föl a főherczegasszony ott létéből:

Norderneyben a „*kulturkamp*” kezdete óta nem tartanak a katolikusok számára istentiszteletet; a főherczegnő tehát engedélyt kért s a legkészségesebben kapott is a fűrdőbiztosító s a véletlenül erre áttutató hannoveri főelnöktől arra, hogy az iskolai helyiséget vasárnaponként katolikus magán isteni tiszteletre használhassa föl. Az első szeptember 1-én meg is tartott, zárt ajtók mögött. De a főherczegasszony szívességéből több katolikus fűrdővendég is részt vett az egyházi szertartáson. Erre a főherczegnő két nappal a következő vasárnap előtt értesítettik, hogy Berlinből vett rendelést értelmében az isteni tiszteletet a jövő vasárnapon csak egészen privatisime szabad megtartani, úgy hogy a szigorúan elzárt helyiségekben a papon kívül csak a főherczegnő vehet részt családjával és kíséretével. Szept. 8-ika elkövetkezett, az itteni katolikusok nagy számmal gyűltek össze a helyiség előtt és miután a főherczegnő kíséretével belépett s az ajtó ezután bezárattott, a katolikusok künn letérdepeltek s künn imádkoztak, míg a mise tartott. E jelenet itt mindennit valláskülönbőség nélkül mely benyomást tett.

Megváltozott idők. A mult ősszel, mint annak idejében említve is volt a hírlapokban, a sebesült török harczosok javára budapesti polgárok bazárt akartak rendezni törökországi, perzsa és kínai iparcikkékből s gyarmatárknkból. Érkezett is Konstantinápolyból tizenhárom ládára való ilyen portéka, s minthogy a szállítmány után vámot kellett fizetni, mind a tizenhárom ládat a fővárnáz tárában helyezték el. De nem akadt aztán a tárgyaknak gazdája; pár hónapig heverték a tárában s a bazár rendező polgárok a boszniai okkupáció óta egészen elhallgattak korábbi tervükkel. Végre a helybeli török kormány költségén, s a tárgyakat visszaküldé, a honnan kerültek. Eddig tán meg is érkeztek Konstantinápolyba. Ez a török bazár története.

Dr. Rómer Flóris, kitűnő régészünk a nagyváradi szőlőkben eszközöl régészeti kutatást néhány nap óta és pedig sikerrel. A régi hegyfoki prépostság egykori birtokát képező területen több értékes épületekhez talált már eddig is. Ezenkívül van ott egy üreg, mely a megvizsgálásra érdemesnek ígérkezik.

Kegeletes ünnepélyt fognak a jövő tavaszon tartani Pázmándon. Pázmándi Horváth Endre epusköltőnk születésének századik évfordulóján, emlékoszlopot emeltet a pápoczi prépost a költő sirja fölé, és a házra, hol lakott, emléktáblát illesztet.

Az állatkert leopárdja pár nap előtt szomorú véget ért. A tigris szomszédjában volt ketrecze, s úgy látszik, hogy a köztük levő nyílást nem jól zárták el, mert a leopárd azon átnyujthatta egyik első lábát. A tigris azonban nem tekintette barátságos kéznnyújtásnak, hanem egyszerre bekapta. A leopárd ordítására összefutottak a szolgák, vasrudakkal elverték a tigrist; de a szegény leopárd, a mint lába elszabadult, a fájdalom s düh miatt fölugrott a kalitkatetős azután csakhamar vége lett. Még az nap fölbonzolták s azt látták, hogy az ugrásnál esontjant is összetörte. Lábát a tigris egészen szétmarcangolta.

A tépés. Bródból írják, hogy a tépésküldemények nagy tömegekben érkeznek a hadparancsnok-sághoz és kórházakhoz. Nincs is azokban szükség. De hiány van másban, nevezetesen sebkötők, erre alkalmas fehér kendők, fehernémű, lepedő, tarisznya, flanelleing s nadrágok stb. kelnek el sebesültjeink között.

A Themzén történt szerencsétlenség folytán elveszettek közül meg e hó 18-ig mindig hiányzott 30—40, kinek holtteste valószínűleg a tengerbe vitetett el. Eddig összesen 625 holtat találtak meg; a megmenekültek száma száma csak 130. A segélyösszeg eddig a 16 ezer fontot meghaladja.

Kleopatrá tífűt, az egyiptomi obeliszkét e hó 13-án állították föl Londonban a Themze partján, a Charing Cross közében, minden szertartás, nélkül. A „tífű” egy óriási állványon hevert vizirányhoz helyzetben, rengeteg sok kötél, láncc, horog, emelőgép stb. tömkelegében. Pont 3 órákor adták meg a jelt. Az emelőgépek nagy szögletére 3—3 ember állott, s az óriás kódrab (68 1/2 láb hosszú 200 tonna súlyú) lassan-lassan emelkedni kezdett, mindinkább közeledve a figyelvény irányhoz. Egy óra telt bele, míg a függélyes állás elérte, néhány hüvelykkel a talapat fölött. Így is marad most egyelőre a levegőben, s csak később bocsátják el talapatra. Dixon, ki az obeliszkét szerződés alapján szállította át Egyiptomból s állította föl, 10,000 font sterlinget kap, jöllehet neki 15,000 fontjába került az a tengeren történt szerencsétlenség miatt. Az obeliszkén a többi közt ez a felírás is: „A Horusz, a hatalmas Bika, a Nap kegyeltje; észak és dél királya: Menkheper-Ra. Atyja Tum állítja neki ez emlékoszlopot, a heliopoliszi palotában, neki adván lév székét. A Khepera méltósága, a Nap fia, III. Thotmesz, az igazi uralkodó, Benn Annak, az örökké élők fia.”

A bosnyák hadjárat véres eseményei által felizgatott hangulat az utóbbi napok alatt nem sok hirt kapott a harcztérrel, s a mit kapott, az sem csillapító, mert minden mutatja, hogy csapatjainkra még nehéz feladatok és nagy áldozatok várnak. A főhadi szállásról újjabban azt is kijelentették, hogy csak bevégzett eseményekről hozhatnak nyilvánosságra a tudósítások. Ez a kijelentés a sok hiób-postára vonatkozhatik, mely a harcztérrel és csapatjainkról a legaggasztóbb dolgokat terjeszt el. Különben az elesettek és megsebesültek hosszú és mindig nagyob-bod lajstroma is csak azt mondja, hogy véres háboruba jutottunk, melyért nem izentünk ugyan hadat senkinek, de máris több áldozatunkba került, mind az 1866-iki olasz hadjárat. A hivatalos lap szept. 19-iki egyetlen számában *négyezer*százan vannak megnevezve, a kik Doboynál szept. 4 és 5-én elesetek vagy megsebesültek; legtöbb az Airoldi-ezred vesztesége. E véres harczt után, s mert Szapáry hadosztálya végre megkapta a kellő erősítéseket, a fölkelők elhagyták Dobojo környékét és a Száva partját, s visszavonultak Tuzla felé, hol — minden arra mutat — ismét makacs küzdelmek várnak sok viszontagsággal küzdő csapatjainkra. A háboru legfontosabb eseménye a mult hétről, hogy *Bihács* e hó 19-én csapatjaink kezébe jutott. Előtte való nap indította meg Zach tábornok újra a támadást, melynek részleteiről és veszteségeiről még nem tudni bizonyost. Bihács vára 19-én délután kapitulál, s csapatjaink öt nehéz ágyut és jelentékeny mennyiségű harci szert foglaltak el.

Adakozás. A felhőszakadás által károsultak részére Bécsből *Fekete János* fődrász 2 frt 50 krt kü-

dött szerkesztőségünkbe; a *miskolci* károsultak javára Bodméről *ösv. Hollosy Somogyi Ferencz* 2 frt, Csúzáról *Ács Gúleon* 2 frtot.

A sebesültek részére Dobronyból *Borbély Sándor* lekész 7 k. tépést és sebkötőt; *ösv. Draskóczy Sámuelné* Nyiregyházaól 1 k. tépést, *Cserna Antónia* Bálványról 80 k. tépést, *Keresztény Emilia* Darócziól egy csomag tépést, *Fogarasy Eszter* Csepérol egy csomag tépést küldtek be hozzánk.

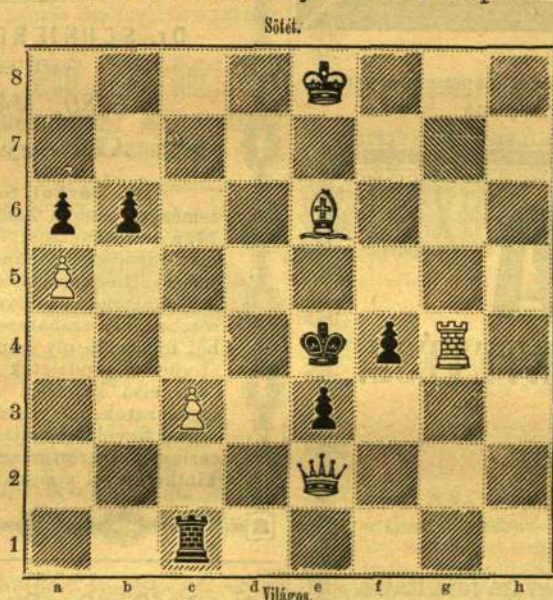
Halálozások.

SENTEKIRÁLYI GÁBOR, Torda vármegye volt alispánja, utóbb jegyzője, utjabban kataszteri becsőbiztos s a tordai ref. egyház főgondnoka, rohamos vízkórban hunyt el Tordán, 51 éves korában. A boldogult az erdélyrézi közelet egyik kiváló műveltségű, hazafias s köztisztelt és szeretetben álló alakja volt. Temelése közrészlet mellett ment végbe Tordán e hó 15-kén. Nem a köztemetőbe, hanem boldog emlékeztű Nagy Ferencz ref. tanár szőlőkertjébe temetett el, hol baráti porok mellett aluszsa örök álmát. Béke poraira!

Elhunytak még a közelebbi napokban: *Soltész Lajos* Vilmos cisztterci rendű áldozár, 27 éves korában Várgedén. — *SCHVABOZ GYULA*, a kolozsvári egyetem hallgatója, 22 éves korában. — *RADOZS JÁNOS* né, az ismert fővárosi ügyvéd neje, szül. *Preis Jozefa* 38 éves korában Budapest. — *ÖZV. DESASSE ANTONÉ*, szül. *Desasse* de Verneille grófné, 77 éves korában Pozsonyban. — *HUBAY GUSZTÁV* né, szül. *Salay Irma* asszony 42 éves korában Péderen. — *FORSTER FERENCZ* né, szül. *Tóth Emma* a tolnamegyei Győrkönyben. — *GAJZAGÓ RÓZA*, 48 éves korában Szamosújváron. — *GERGELY GYÖRGY* budapesti polgár, nagyszámú család feje, 78 éves korában. — *FÖLDVÁRY BELA*, Földváry El-k és gr. Teleki Julia fia, 16 éves korában a tiroli Interiában. — *VOLNY JOZSEF*, kiváló szakkepzettségű bányamérnök, a szabadságharc egyik derék katonája, Nógrádmegyében, Osgyánban. — *TÖRÖK FERENCZ*, a fővárosban ismert ügyvéd. — *MITTERDORFER JÁNOS*, volt honvéd százados s a fővárosban becsült polgár, 76 éves korában. — *BÜHN PÁL* né, a jeles életképű neje, szül. *Petrik Julia*, derék művelt magyar nő, 34 éves korában Münchenben. — *DR. MEDVEZKY GÉZA* fehérmegyeyi polgári orvos. — *ÖZV. CSAPÓ JÁNOS* né, szül. *Csajághy Erzsébet*, Vörösmarti Mihályné és Bajza Józsefné egyik nővére, 72 éves korában Budapest. — *KISS SÁNDOR* né, az Athenaeum tisztviselőjének neje, szül. *Pálfi Teréz* 28 éves korában. — *ÖZV. DARUVÁNY FERENCZ* né, szül. *Seeburger Erzsébet* 72 éves korában Kalocsán.

SAKKJÁTÉK.

981-dik számú feladvány Klett Fülöptől.



Világos indul s a negyedik lépésre matot mond.

A 976. számú feladvány megfejtése.

Makovszky K. 101.

Megfejtés.

Világos. Sötét.
1. Fe5—c7 Kd5—e6: (a)
2. Fe4—e8 K t. sz.
3. F v. B mat.

a.
1. Kd5—c4:
2. Fe7—b6 K t. sz.
3. F v. B mat.

Helyesen fejtették meg: *Veszprémben* Fülöp József, *Gelsen* Giesinger *Zsigmond*, *Sárospatakon* Serecz Károly és Stern Albert. *Kolozsvárt* Csipkés Árpád. *Budapest* K. J. és F. H. Hoffmann és társa. *Tatán* Bláthy Otto. *Székesfehérvárról* Krécsy Béla. *A pesti sakk-kör.*

Szerkesztői mondanivaló.

Báthory Erzsébet. Ballada. Dehogy ballada! Semmi; csak verse szedett prózai elbeszélése egy száz-szor megénekelt, költői tárgyalásra kevésbé alkalmas, siralmas történetnek.

1878. szeptember 15-kén. Ret enetes hosszú sorok ezek; s nem is egyelőre hosszúak, egyik 4—6 szóttaggal is hosszabb a másinál. El nem gondolható, micsoda rhythmusra megy; pedig úgy látszik: énekelhető aknara lenni, a fenirt napra (melyre egyébiránt későn is érkeztet). Nem hiszünk, hogy „Magyarország védszonnyá”-nak öröme telnek ily nehézkesen sántikáló földi zeneműnyben!

Bacsu vers. Leánytól, és pedig közrendű leánytól igazán elég csinos egy pár részlet van benne. Azt írja, hogy „ezzel a verssel búcsúozt el tőle a kelvessé”. Az egészet nem közölhetjük, de ezt a szép sort:

„Folyót mosott a csatán a magyar vér”;
meg az utolsó versszakot mégis ide igatjuk:
„Megiratom a megmorú levelet.
Kis anyádom de ne sírass engemet!
Bele iratom az alsó sorába:
Békén nyugszon idegen föld gyomrába.”

Adjá isten, ne úgy essék, hanem szerencsésen visszaterjen kedves gerlicze párja!

Cs. J. „Megbizom én benned”. — Válság. — Biztató jeleket látunk ez újabb küldeményén is; hiszszük, hogy lesz belőle valami.

Esti kép. Egyes jó vonások vannak benne. De egyes jó vonásokból csak úgy lesz jó kép, ha egybeolvadva összes hatást tesznek a hangulatot bírnak ébreszt; ezért olyan nehéz, s a legtöbbszór kétes becsű, a leíró költészet.

HETI-NAPTÁR. Szept. hó.

Nap	Katholikus és protestans	Görög-Orosz	Izraelita
22 V F 15. Már. vért. F 14. Már	10 A 11 Menod. 24		
23 H Tekla, Linus Tekla	11 Theodóra 25		
24 K Gellért püspök Gellért	12 Antonom 26		
25 S Kleofás vértanu Párkás	13 Kornél Szm. 27		
26 C Cziporján, Just. Nilus	14 Sz. ker. felm. 28		
27 P Kozma, Demjén Eleazár	15 Nicetas 29 Báj. év.		
28 S Venczel király Venczel	16 Euphemia 1 T. 3399. R.		

Hold változásai. ☾ Első negyed 3-án 8 óra 17 percz. geeg.

Tartalom: Királynéknak szülőinek arannyennyegzője (két arczképpel). — A jó öreg drótos tót. — Orosz dolgok. — Hajószeletkezés a Themzén (képpel). — A Miskolcot elpusztított vihar. — A miskolci pusztulás (két képpel). — Tizenöt éves kapitány (két képpel). — Egyveleg. — **Melléklet:** Bosznia czimere (két képpel). — Viharok. — Eleven drágakövek. — Irodalom és művészet. — Könyvtételek, egyletek. — Egyház és iskola. — Mi ujság. — Halálosok. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Hetinaptár.

Felolós szerkesztő: **Nagy Miklós.**
(I. Egyetem-tér 6. sz.)

A „Vasárnapi Ujság”-ra

folyrást elő lehet fizetni a következő föltételek mellett:

negyedévre:

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok 3 frt — kr.
A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok a Háboru-Krónikával együtt 3 frt 50 kr.
Csúpn a Vasárnapi Ujság 2 frt — kr.
A Vasárnapi Ujság a Háboru-Krónikával együtt 2 frt 50 kr.

A. „Háboru-Krónika” című képző műveltségűnek, mely a háboru s az annak utjátékát képező katonai műveletek befejeztével „Világ-Krónika” címmel az eddigi terjedelemben, szintén hetenként egy íven s képekkel fog megjelenni, előfizetők negyedévre 50 kr., félve 1 frt, egész évre 2 frt pótdíj mellett kaphatják meg. E melléklet minden előfizetők arra az időre rendelhetik meg, a melyre a fölapra beküldött előfizetés volt.

A. „Háboru-Krónika” 1877. évi folyamát 1878. január-június félévi folyam 1 frtjával.

A. „Háboru-Krónika” 1878. július-decemberi folyamát, mely boszniai hadjárat eseményeit tárgyalja, előfizetők 1 frtért rendelhetik meg.

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok kiadó-hivatala (Budapest, egyetem-utca 4. sz. a.)

Azokra nézve, kiknek hivatása tartós beszélést igényel, mint p. o. ügyvédek, szónokok, tanárokra nézve alig van zavaróbb, mint a nátha s tartós rekedtség

A TISZTELT HÖLGYVILÁGNAK.

Az általános tárgy-jegyzék francia és német nyelven szeptember 25-ike táján fog megjelenni, és mindenkinek ingyen és bérmentve megküldetik. 4802
Szíveskedjenek az illetők ez iránt bérmentes levélben a következő helyre fordulni: **Grands Magasins du Printemps, 70, Boulevard Haussmann.**

Ifjúság! szépség!



Ajánlársmellő
hölgyeknek
az egyik é. árvalmatlan, kitűnő
szépségfenntartó szer:
RAVISSANTE

dr. Lejosse-t. Parisban.
A legjellegesebb és legmegbízhatóbb
szépségfenntartó szer: pattanások,
bőr-aknék, nap égés,
széplő, rezesség és mindenféle
bőr-külsőek ellen.

A „Ravissante” a bőrnek gyönyörű
fialat frissességét kölcsönöz, az
arcát, nyakát és kezeit vakító
fényessé teszi, ifjúság és frassó
hatását bír, a zord levegő behatá-
sai ellen védelmez, a bőr gyöngö-
ségét legkésőbb őregességig megőrzi,
s a bőrön a legjobban szem előtt is
észrevehető. Sok év óta joggal
az egyik legkedveltebb tisztító és
szépségfenntartó a hölgyvilágnak.

Egy nagy eredeti üveg 2 frt 50 kr.
(Eleg 6 óra.)
Egy kis eredeti üveg 1 frt 50 kr.
(Eleg 3 óra.)

Felülmulhatatlannak
bizonyult valameny addig készí-
tett szappan között egyedül és ki-
zárlólag a kitűnő, általánosan
ismert

SAVON RAVISSANTE

dr. Lejosse-től Parisban.
A legkedveltebb pipere, szappan
a bőr szépségét a javítására, elütés
és fenntartására által a bőr haj-
lékonysága és puhaságára külön-
sen kitűnik.

A ki egy szer megvásárolja, soha sem
fog más szappant használni.
Egy dobozal (5 dr.) 1 frt 50 kr.
(Eleg 3 óra.)

Valódi-TÖRÖK JÓZSEF

gyógyász, király-utca 7.
Lueff M. ilatár, Dorottya-utca 3.
Kertész Tódornál, Dorottya-
utca 2.

Vértessy S. m. k. udv. illatás és
Vadász F. utódánál, koronabí-
csig-utca 2. 4626

BRAUN MÓRICZ

lábbeli-gyárban
Budapestben,
engedélyezett 44-ik útlet-
ben kaphatók jól é-
rtékben.

Regatta felülpén chagrin vagy
éberlastine lakorral . . . frt 2.10
Női ládó topán, bőrből lakor-
ral dupla talpjal . . . frt 2.60

Női csúgos topán erős bőr vagy
fin. brünelből szögelt dupla
talpjal magas sarokkal lak-
orral . . . frt 2.90

Uri félcipők finom chagrin-
ból lakorral . . . frt 3.20
Uri topán erős víkzos bőr vagy
finom chagrin-bőrrel erős
dupla talp . . . frt 3.50

Jó erős magyar-csizmák finom
víkzos vagy vastag bagaria-
bőrrel három soros talpjal 8.50
Fin topán erős bőrből dupla
talpjal . . . frt 2.40

Leány topán erős bőr vagy
finom brünelből dupla talp-
jal lakorral . . . frt 2
Gyermekek topán minden lábbal
30 kr. 1.80

Idéki megrendelések az ár beküldé-
se vagy postafutóval minden
eszközölteknek. 1706

A Franklin-Társulat
magyar irodalmi intézet kiadásában
Budapestben (egyetem-utca 4. szám)
megjelent és minden könyvtárban
kapható:

FUTRI KATA.

Helm Klementina
műve után magyarított
EMILIA.

Ára képes borítékba kötve
1 frt 20 kr.

5 frt bevásárlás után 1 valódi bőrszerszény.
10 „ 1 Crepp de Chine női nyakkendő. **Ingyen!!** 25 frt bevásárlás után 1 angol színes v. fehér abrosz
60 „ 1 Princess-ruha.

!!! Meglepetően olcsó eladás!!!

Csak 37 napig!

A bekövetkező őszi és téli idényre!

A n. é. vevő közönséghez! — Mult hirdetésemben jel-
zett angol és amerikai kiállítók árúinak megvétele oly ki-
tűnően sikerült, hogy magam is meglepettem, így előre meg-
vagyok győződve, igen t. vásárlóimnak jelen hirdetésben elő-
sorolt tárgyakban, nemcsak az árak olcsósága, hanem azok
jóssága által is teljes elismerésüket megnyerhetni, egyrészt
olcsón vehetnek, miután a t. kiállítók a haza-szállítást rest-
lik, másrészt pedig az import majdnem semmibe került.

Magamat a n. é. közönség kegyébe ajánlom, egész tisztelettel

Székesfehérvár, 1878. szeptember hó.

Ifj. Eibisch Zsigmond,
a „Proféta”-hoz.

Leltári kivonat: Divatjelme. azelőtt most
5000 r. Marsalla 55.-15
6000 r. Rosina 65.-17
6500 r. Angot Cheviott 65.-20
4000 r. Poldi Chaver sima 70.-25
10000 r. igen finom fekete Lüsztel 65.-25
3500 r. igen finom 1/4 fekete Cachmir 55.-33
Finom Ternoim és Ferdinand Clothjaira figyelemztet
a t. vevőket:

3000 r. Ripsz fekete és színes 95.-32
2500 r. 1/4 igen finom fekete Terno 1.30-65
2500 r. 1/4 finomabb 1.50-75
2000 r. 1/4 még finomabb 1.80-75
1000 r. igen finom Ferdinand Cloth 2.25-85
800 r. legfinomabb Alapin 3.20-120
1000 r. Italia Cloth fényvel 1.20-65
800 r. Cloth de Anglais fényvel 1.50-65
Mosókélmék. azelőtt most
3500 r. Karton 25.-45
2800 r. Angot Cheviott 30.-47
3000 r. legújabb new-yorki Madapolan 35.-20
5000 r. színes Piquelet 58.-25
3000 r. Oxford Anglais 35.-15
3000 r. Oxford Fregatta 42.-18
4500 r. Oxford Jokey 48.-22
6000 r. szegedi festő 48.-22
5000 r. angol buter-karton víkzos 60.-25
9000 r. török Creton matt és fényes fig-
gyonynek 58.-25
Kanavászok. azelőtt most
3000 vég 30 rőfös amerikai kanavász 6.50-2.85
2500 r. Molino kanavász 6.90-3.20
5000 r. rőzsaszín 7.50-3.75
3500 r. rumburgi kanavász 9.50-5.35
7000 r. igen finom kanavász 9.50-6.25
5000 r. Patent Gradli fehér 11.50-6.95
3500 r. finomabb 13.-6.95
1500 r. finom Damaszt Gradl 15.80-7.80
Bátorkodom gyoelsaimra a vevő közönséget figyelemztetni.
Gyolcsok. azelőtt most
3000 vég 1/4 30 rőfös sternbergi gyolcs 5.70-3.70
3500 r. 30 r. rőzsnyói gyolcs 7.50-4.40
5000 r. 30 r. v. szilész. „tisztá 11.50-5.95
3000 r. 1/4 30 rőfös fehérített rum-
burgi saját gyártmány 14.50-7.50
2000 r. amerikai bór-gyolcs 1/4 11.50-5.90
5000 r. ugyanaz 1/4 13.60-6.95
2500 r. finomabb 1/4 14.80-7.85
Finom gyolcsok uri fehérneműkre. azelőtt most
800 vég 1/4 30 rőfös Hollandi gyolcs 11.50-5.45
700 r. 30 r. Hollandi 14.50-7.50
600 r. 30 r. fél Creas gyolcs 8.50-4.50
1500 r. 30 r. valódi Creas 11.50-5.95
600 r. 30 r. egész finom 16.50-7.80
3700 r. 30 r. val. bór rumburgi 16.50-7.50
1000 r. 1/4 30 r. bór rumburgi 18.50-9.50
400 r. 50 r. geogest, rumb. gyolcs 28 16.50-7.50
250 r. 54 r. legnehez. rumburgi 75 33.50-11

Chiffonok. azelőtt most
1000 vég 30 rőfös 1/4 Chiffon 9.50-5.55
800 r. 30 r. Madapolan Chiffon 12.25-6.25
1200 r. 30 r. igen finom Chiffon 16.25-7.65
400 r. 30 r. legfin. ang. Chiffon 17.50-8.50
78 r. 30 r. 1/4 angol Chiffon pap-
lan-, lepedők- és agyműekre 22.50-10.50
Színes és fehér abroszok. azelőtt most
1 drb. 1/4 amerikai abrosz minden szinb. 1.10-80
1 drb. 1/4 damasc. szin. new-yorki szövet 2.50-1.20
1 drb. 1/4 damascirozott minden szinben 2.80-1.50
1 drb. 1/4 damascirozott abrosz szinben 3.60-1.80
1 drb. 1/4 londoni szövet 2.50-1.40
1 drb. 1/4 ugyanaz fehér 3.60-1.80
6 r. fehér Braziliál salvéta 2.60-1.40
6 r. manchesteri salvéta 2.90-1.65
6 r. windsori damast 2.80-1.95
**Fehér és színes zsebkendők feltűnő olcsó
jegyzéke.** helyett csak
6 drb. fehér félzárna zsebkendő 86.-43
6 r. „ félzár. zsebk. szin. széllel 92.-45
6 r. „ rumburgi zsebkendő 1.80-95
6 r. „ jobbjátja 2.50-1.25
6 r. „ egészen finom zsebkendő 3.-1.50
6 r. „ festő ezérna zsebkendő 2.10-1.05
6 r. „ finom Foulard zsebkendő 2.20-1.10
6 r. „ angol batist zsebkendő 2.50-1.15
6 r. „ valódi Glas batist 3.90-1.45
**Uri és női fehérnruha neműből leszállított
árak.** helyett csak
1 drb. finom Corsett 2.40-95
1 r. „ himzett 2.80-1.35
1 r. egész finom ugyanaz 3.40-1.50
1 r. igen finom Angot himzett 4.80-1.80
1 r. finom női ing 2.40-95
1 r. „ himzett női ing 2.80-1.35
1 r. „ egész finom himzett női ing 3.40-1.50
1 r. Angot ing szalaggal 4.80-1.80
1 r. fehér fin. alszoknya fodoral 3.50-1.50
1 r. „ ang. divatú alszoknya fod. 4.50-1.95
1 r. „ new-yorki himzett alszok. 7.80-2.80
1 r. igen fin. színes alszok. fodoral 7.50-2.75
1 r. Chif. alsz. nadr. himz. gyermekn. 65.-30
1 r. Chiffon alsz. nadrág nagyobb 80.-40
1 r. himz. alsz. nadrág nők számára 1.70-70
1 r. egész nagy himzett alsz. nadrág 2.90-90
Uri neműek: helyett csak
1 drb. braziliál oxford ing 1.75-75
1 r. „ valódi angol oxford ing 2.50-90
1 r. „ igen finom amerikai oxford ing 2.90-1.20
1 r. francia oxf. ing párisi szövettü 4.50-1.50
1 r. finom Creton ing 1.50-70
1 r. „ nagyobb Creton ing 2.10-90
1 r. Madapolan színes ing 2.50-1.25
1 r. színes Zephír ing 4.50-1.45
1 r. fehér ing 1.85-85
1 r. amerikai bór-gyolcs ing 1.95-95
1 r. „ Gros Grain széles selymszalag 5.50-1.40
Selymek, poton áron. helyett csak
5000 rőf fekete noblesse selyem 2.25-85
4000 r. „ legnehezebb noblesse selyem 3.25-1.25
3500 r. „ Signoria selyem 4.50-1.50
3000 r. „ Gros Grain Fayl 3.80-1.50
2000 r. „ Gros de Neapel 4.20-1.65
2000 r. „ Angol Fayl 6.50-1.95
Színes selymek, feltűnő olcsó áron.
1500 rőf Fayl Gros Grain színe 3.50-95
Poi di Chever minden szinben 7.80-2.05
Csipekfűggyöny-raktár. helyett csak
5000 rőf csipekfűggyöny 45.-21
3000 r. „ jobb fajta 55.-28
2000 r. „ valódi hagai quipour csiké 1.80-50
3500 r. 1/4 széles val. amsterd. csipke 3.50-65
Paplan-raktár.
1 drb. gyermek Creton paplan 70-
1 r. „ török 110-
1 r. „ Cachmir 1.10
1 r. „ nagyobb 1.40
1 r. „ nagy Creton paplan 1.65
1 r. „ egész nagy paplan 1.90
1 r. 1/4 török paplan 2.25
1 r. 1/4 Cachmir paplan minden szinben 3.50
Végül: az angol kiállítási cikkek. helyett csak
1 drb. berlini gyapjú női nyakkendő 05-
1 r. „ török Broch kendő 05-
1 r. „ selymes Broch kendő 10-
1 r. „ elefántesont garnitúr 1.50-15
1 pár férfi barisnya 1.50-15
1 r. igen finom 1.80-25
1 r. „ Glace koszttyú 1.10-25
1 drb. posztó és selyem sapka 1.80-25
1 r. „ Crepp de Chin selyem nőkendő 25-
1 r. „ selymes szöveti nőkendő 40-
1 pár kis gyermekbarisnya 10-
1 r. „ nagyobb gyermekbarisnya 15-
1 r. „ nagy női barisnya 25-
1 drb. angol Broch tü. 1.50-15
1 r. „ Quipour rékli gyermeknek 15-
1 r. „ Tolkés 25-
1 vég 15 rőfös barisnyszalag minden
szinben 1.30-30
1 r. „ Gros Grain széles selymszalag 5.50-1.40

2000 drb. 18/4 angol plaid 22 frt helyett 5 frt 75 kr.
3000 méter téli gyapjuszövetek rőfje 5 frt 25 kr. helyett 2 frt 40 kr.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.

A bekövetkező őszi és téli idényre csak 37 napig.



Előfizetési föltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és
POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: egész évre . . . 12 frt
félre . . . 6 „ Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG: egész évre . . . 8 frt
félre . . . 4 „ Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK: egész évre . . . 6 frt
félre . . . 3 „

39-dik szám. 1878. BUDAPEST, SEPTEMBER 29. XXV. évfolyam.

RÜSTOW VILMOS.

(1821—1878.)

A HADASZATI irodalom egyik legkiválóbb
s mindenesetre legtermékenyebb mi-
velőjének végzetes elhunytáról érke-
zett hír Helvézia hótakart hegyei közül
a mult hó közepén. Minálunk is mély
résztvételt keltett a szomorú hír, mert
hiszen, a kit illetett, a mi ujabbkori törté-
netünkkel is kapcsolatba hozta nevét,
oly művet írván 1848—9 ki szabadsághar-
czunkról, mely egyik legjelesebb terméke
az ujabb hadaszi irodalomnak s a szerző
művei között is a legelső sorban áll, —
annyira, hogy a magyar írók legkitűnőbb-
jeinek is, kik ama korszak történetével
foglalkoztak, — hogy mást ne említsünk:
Horváth Mihálynak egyik legsűrűbben
használt forrásul szolgált a hadi esemé-
nyek előadásában és megítélésében.

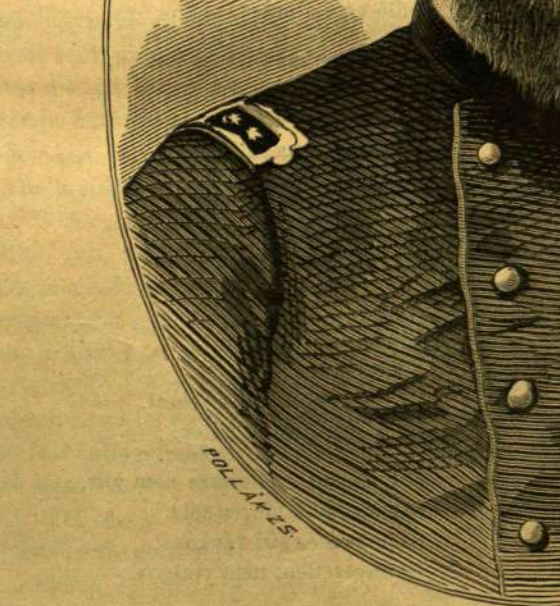
Rüstow Vilmos porosz származásu,
Havelben, Brandenburgban született 1821.
május 21-én. Már gyermekkorában élénk
hajlama volt a katonai pályára s csak-
ugyan alig tizenhét éves korában be is
állt a mérnökkari hadtestbe mint önkény-
tes, 1840-ben már hadnagy lett. Az
1848-ki mozgalmas idők alatt Posenben
állomásozott.

Daczára a szabadelvű gondolkozást
gyakran elfojtó katonai egyenruhának,
nagy rokonszenvvél viseltetett ama kor
mozgató eszméi iránt s ennek tulajdonit-
ható, hogy már az időben kiadott két mű-
vet, melyeknek már czime is eléggé mu-
tatja azt az irányt, mely minden későbbi
műven is vezérfonalként húzódik keresztül.
Az egyik mű czime: „A hadsereg föleske-
tése az alkotmányra”, — a másiké: „A
német katonai állam a forradalom előtt és
után.”

A porosz hadseregben szokatlan va-
lami volt oly éles kritikai hangot hallani,
mint a milyen e művekben nyilatkozott;
de maga a tárgyak megválasztása s a
hangoztatott eszmék sem levén a reak-
cióra hajlandó katonai hatalom inyére:
Rüstow elfogott, katonai törvényszék
elő állított s felségárulással vádoltatt.
Ez utóbbi vád alól ugyan fölmentették, de

az ítélet mégis másfél évi várfogságra
marasztalta el. Az ítélet azonban nem
nyerte meg a királyi jóváhagyást, mivel
nagyon enyhének találtatt. Uj pört indí-
tottak tehát ellene a glogau hadbírósság
előtt, s a vádló 31 évi várfogságot kért
ellene. Mielőtt azonban az ítélet megho-
zatott volna, Rüstow, a ki már a vádlóval
első felolvasása alkalmával is kijelenté,
hogy jövedőre is fenn akarja tartani
véleménye szabadságát, a poseni főörsg
fogságából — megszökött. Női öltözetben

kijutott a vár kapuján s Dresdán keresz-
tül Svájcba menekült.
Zürichben telepedett meg s eleinte
kizárólag irodalmi tevékenységnek szent-
elte minden idejét. Később azonban sike-
rült a helvét szövetségi seregben katonai
szolgálatot nyernie, midőn is a svájci
tömegesebb csapatgyakorlatoknál az „in-
structor” tiszte bízottott rá.
A zürichi kormány 1856-ban a mű-
szaki törzskarhoz őrnagynak nevezte ki.
E minőségben sokoldalú tevékenységet



RÜSTOW VILMOS.

A FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irodalmi intézet kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) megjelent és minden könyvtárban kapható:

A HAZA BÖLCSE.

EMLÉKKÖNYV.

Szerkesztette

ÁLDOR IMRE.

Ára füzve 1 frt 60 kr. Vászomban kötve 2 frt.

Kiadja és nyomatja Franklin-Társulat Budapestben, egyetem-utca 4-ik szám.

Kiadja és nyomatja Franklin-Társulat Budapestben, egyetem-utca 4-ik szám.

Kiadja és nyomatja Franklin-Társulat Budapestben, egyetem-utca 4-ik szám.

Kiadja és nyomatja Franklin-Társulat Budapestben, egyetem-utca 4-ik szám.

Kiadja és nyomatja Franklin-Társulat Budapestben, egyetem-utca 4-ik szám.

Kiadja és nyomatja Franklin-Társulat Budapestben, egyetem-utca 4-ik szám.